

LIETUVOS KARIUOMENĖS KOVOS STATUTAI XX A. 3–4 DEŠIMTMETYJE

Lina Kasparaitė-Balaišė
Vytauto Didžiojo universitetas

ĮVADAS

Lietuvos valstybė ir jos kariuomenė, atkurta po pasaulį sukrėtusio globalaus karinio konflikto, istorijoje įvardijamo Pirmuoju pasauliniu karu, savo valstybingumą grindė tinkamai parengtų ginkluotųjų pajėgų plėtra. Lietuvos kariuomenė XX a. 3–4 dešimtmetyje funkcionavo kaip viena iš pagrindinių valstybės suvereniteto išsaugojimo laiduotojų. Artėjančio kito ginkluoto konflikto nuojautos vertė Europos valstybes tobulinti savo kariuomenių parengtį taikant karo frontuose įgytą patirtį ir tuo metu atsiradusias karybos naujoves. Lietuva negalėjo likti šio proceso nuošalyje ir nereaguoti į potencialias grėsmes nacionaliniam saugumui, todėl svarbiausi taikos meto uždaviniai buvo maksimaliai susitelkti į parengtį neutralizuoti šias grėsmes. Kariuomenės galios didinimo ir kovinės parengties tobulinimo komponentai buvo vieni svarbiausių veiksmų, turėjusių Lietuvai užtikrinti teritorinio vientisumo išsaugojimo ir išorinės agresijos atrėmimo galimybę. Taikos garantijos svarbus veiksnys – kovinė parengtis, o jos pagrindas yra kovinis rengimas – ginkluotųjų pajėgų funkcionalumo taikos metu sukūrimas, kad jos galėtų darniai vykdyti skirtas užduotis karo metu¹.

To meto kovinio rengimo tikslai turėjo būti orientuoti į kariuomenės vienetų gebą efektyviai veikti vykdant bendrus veiksmus, o vadų sprendimai – atitikti standartizuotų normų reikalavimus². Būtent šios normos buvo reglamentuotos to meto Lietuvos kariuomenės kovos statuteose,

¹ E. Kisinas, *Kario ugdymas. Vadovėlis kariniams instruktoriams ir vadams*, Vilnius, 2000, p. 110.

² R. Steiger, U. Zwygart, *Karinė pedagogika. Vadovėlis kariniams instruktoriams ir vadams*, Vilnius, 1999, p. 10.

t. y. norminiuose dokumentuose, apibrėžiančiuose teorines nuostatas ir praktines įvairių ginkluotųjų pajėgų rūšių rengimo ir naudojimo mūšyje, kovos veiksmų organizavimo, valdymo, paramos ir kitas užduočių vykdymo rekomendacijas³. Be to, kariuomenės statuteose ir kituose kariuomenės dalių veiksmus reglamentuojančiuose norminiuose dokumentuose apibrėžta ginkluotųjų pajėgų strategija ir taktika⁴. Šie dokumentai Lietuvos kariuomenėje buvo rengiami keliais etapais, atnaujinami ir taikomi praktikoje mokant karinius vienetus.

Iki šiol aptariamojo laikotarpio Lietuvos kariuomenei skirtus kovos statutus Lietuvos istorikai analizuoja kitų temų ir tyrimų kontekste. Bene plačiausiai Lietuvos kariuomenės kovos statutų nuostatas nagrinėjo istorikas Vytautas Jokubauskas⁵ mokslinėse publikacijose apie Lietuvos karo doktriną, su ja susijusią karybos principų raidą ir Lietuvos kavalerijos funkcionavimą. Autorius savo tyrimuose išskyrė pagrindines pėstininkų kovos statutų taktines nuostatas, susijusias su karinių operacijų tipais, aptarė jų pokyčius ir esminius skirtumus, taip pat apžvelgė esmines kavalerijos, artilerijos, šarvuotosios technikos ir aviacijos kovos veiksmų taktines nuostatas, pateiktas standartizuotuose kovos taisyklių rinkiniuose. Statutų rengimo tvarkos ir jų rengėjų identifikavimo probleminių klausimų autorius nelietė, taip pat nuodugniau neanalizavo atskirų kovos statutų redakcijų, nuosekliai ir sistemškai neaptarė dokumentų skirtumų.

Kitame kolektyviniame šio istoriko ir Egidijaus Papečchio moksliniame straipsnyje⁶ apie Lietuvos kariuomenės artilerijos pabūklus XX a. 3–4 dešimtmetyje remiamasi pėstininkų ir artilerijos statutų nuostatomis, tačiau tik orientuojantis į technines ginkluotės charakteristikas.

³ *Enciklopedinis karybos žodynas*, red. Z. Kulys, E. S. Kisinas, V. Tininis, Vilnius, 2008, p. 296.

⁴ V. Jokubauskas, *Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.)*, *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 127.

⁵ V. Jokubauskas, „*Mažųjų kariuomenių*“ *galia ir paramilitarizmas*, *Tarpukario Lietuvos atvejis*, Klaipėda, 2014; V. Jokubauskas, *Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.)*, *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 120–188; V. Jokubauskas, *Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba*, *Karo archyvas*, 2015, t. XXX, p. 238–287.

⁶ V. Jokubauskas, E. Papečkys, *Lietuvos kariuomenės artilerijos pabūklai 1919–1940 m.*, *Karo archyvas*, 2012, t. XXVII, p. 163–231.

3–4 dešimtmetyje ir vieną iš sudėtinių kariuomenės galios komponentų, t. y. intelektualinę ir koncepcinę dalį, apimančią eventualaus karo principus, koncepcijas, doktrinas, statusus, mokomąją literatūrą ir kitus dokumentus, reglamentuojančius kariuomenės naudojimo tvarką ir sąlygas¹¹. Galų gale bendras, susistemintas kovos statutų vaizdas pasitarnaus mokslininkams, ateityje tirsiantiems kariuomenės rengimo ir plėtros temas.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti Lietuvos kariuomenei skirtų kovos statutų, kuriuose reglamentuotos kovos taisyklės ir taktika mūšyje, rengimo tvarką, atsakingų rengėjų kompetencijas, dokumentų redakcijas ir pagrindines jų nuostatas. Tyrimo chronologinės ribos – XX a. 3–4 dešimtmetis, tačiau ankstesnių chronologinių ekskursų prireiks, siekiant supažindinti su kovos statutų rengimo priešistore, kuri galėjo turėti įtakos vėlesniems standartizuotų kovos dokumentų rengimo procesams.

Tikslą numatyta pasiekti remiantis ne tik mokslininkų įdirbiu, bet ir publikuotais, taip pat archyviniais šaltiniais. Straipsnio objektas ir yra publikuoti Lietuvos ginkluotųjų pajėgų rūšims – pėstininkų, artilerijos, kavalerijos, priešlėktuvinės gynybos ir aviacijos pajėgoms – skirti kovos statutai. Tai yra statutai tų pajėgų rūšių, kurioms buvo išleisti atskiri standartizuotų kovos normų dokumentai. Taip pat atliekant tyrimą buvo aktualūs ir Lietuvos centriniam valstybės archyve saugomi archyviniai šaltiniai – Vyriausiojo štabo dokumentai, leidžiantys atskleisti statutų rengimo tvarką, planus ir nustatyti atsakingus už šių dokumentų rengimą asmenis. Šiuos duomenis papildyti leido ir Lietuvos kariuomenei¹² išleistuose įsakymuose esanti informacija.

¹¹ *Lietuvos karinė doktrina*, Vilnius, 2016, p. 3–3.

¹² *Įsakymai kariuomenei – 1918–1940 m. Lietuvos krašto apsaugos ministro leisti dokumentai*. Nuo 1918 m. lapkričio 23 d. vadinami *įsakymais Krašto apsaugos ministerijai*, nuo 1919 m. birželio 5 d. – *įsakymais Lietuvos kariuomenei*, nuo 1924 m. sausio 1 d. iki 1927 m. sausio 1 d. – *Krašto apsaugos ministro įsakymais*. 1940 m. liepos 6 d. pakeista į *įsakymus Liaudies kariuomenei*.

LIETUVOS KARIUOMENĖS STATUTŲ RENGIMO TVARKA

Lietuvos kariuomenėje buvo siekiama įdiegti bendrą požiūrį į jos rengimo kovai sistemą. Tai turėjo atsispindėti standartizuotų veiklos normų dokumentuose, todėl statutuose pateikiamos reglamentuotos nuostatos, pagal kurias Lietuvos ginkluotosios pajėgos turėjo būti rengiamos kovos veiksams. Pirmieji tokio tipo dokumentai Lietuvos kariuomenėje buvo parengti dar tebevykstant Nepriklausomybės kovoms arba iš karto po jų, paskubomis, neskiriant statutų normoms reikiamo dėmesio.

1926 m. Vyriausiojo štabo Karo mokslo skyriaus viršininkas plk. ltn. Juozas Lanskoronskis išdėstė savo nuomonę šiuo klausimu ir pažymėjo, kad Lietuvoje nėra vieno požiūrio į Lietuvos kariavimo sistemą, o statutų nuostatos surinktos iš prancūzų ir kitų šalių kariuomenių norminės literatūros, kur yra daug nesuderinamų Lietuvos sąlygomis dalykų¹³. Situacija pasikeitė 1926 m., kai buvo pradėti vykdyti Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. ltn. Kazio Škirpos numatyti reformos planai: sumažintos kai kurios karinės struktūros ir dalys, siekta pertvarkyti kariuomenės organizacinę struktūrą, pakeitus iki tol galiojusius statutus ir netinkančias Lietuvos kariuomenei struktūras¹⁴. Tiesa, šie veiksmai užsitęsė, o prie statutų klausimo kariuomenėje grįžta po poros metų.

1928 m. sausio 4 d. Vyriausiojo štabo III (operacijų) skyriaus viršininkas gen. št. plk. Boleslovas Jakutis, kurio atsakomybės sritis buvo karo veiksmų planų rengimas ir kariuomenės mokymas, parengė nurodymus rengiantiems ir leidžiantiems statutus. Juose buvo pateikta statutų rengimo tvarka ir tvirtinimo procedūros. Pagal šias taisykles, už kariuomenės dalių aprūpinimą statutais buvo atsakingas Vyriausiojo štabo viršininkas, kurio prerogatyva buvo ir statutinių nuostatų kontrolė, kad šios atitiktų bendrą Lietuvos karo doktrinos kryptį. Taip pat tas pats viršininkas turėjo rūpintis statutų tobulinimu, atsižvelgdamas į karo mokslo pažangą tarptautinėje arenoje¹⁵.

¹³ V. Jokubauskas, *Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.)*, *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 144.

¹⁴ J. Vaičėnonis, *Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939)*, *Darbai ir dienos*, 2000, t. 21, p. 136,

¹⁵ 1928 m. sausio 4 d. Vyriausiojo štabo III (operacijų) skyriaus viršininko gen. št. plk. B. Jakučio nustatyta tvarka statutams ruošti ir leisti, *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 633, l. 8.

Visi Lietuvos kariuomenei skirti statutai galėjo būti rengiami Vyriausiojo štabo viršininko įsakymu, kariuomenės dalių ar karo apygardų viršininkams nurodžius motyvuotą poreikį, Vyriausiojo štabo Karo mokslo valdybai ar Kariuomenės mokymo kolegijai parodžius pagrįstą iniciatyvą. Pastarieji du padaliniai buvo atsakingi už statutų rengimo procesą. Naujo statuto rengimo idėja turėjo būti aiškiai pagrįsta ir kartu su darbo planu pristatyta Karo mokslo valdybos viršininkui, kuris, susipažinęs su pateiktu pasiūlymu, perduodavo jį nagrinėti Karo mokslo kolegijai. Ši kolegija, kurią sudarė Karo mokslo valdybos viršininkas, atitinkamos pajėgų rūšies viršininkas, karo mokslo įstaigų (Karo mokyklos, Aukštųjų karininkų kursų) viršininkai ir Vyriausiojo štabo valdybos viršininko paskirti kiti specialistai, nustatydavo esminius inicijuojamo statuto rengimo principus ir pasiūlydavo už jo parengimą atsakingą asmenį ar įstaigą. Statuto rengimas prasidėdavo po to, kai Vyriausiojo štabo viršininko įsakymu būdavo paskiriamas atsakingas rengėjas, turintis parengti statuto projektą¹⁶.

Statutams rengti dažniausiai buvo skiriami Karo mokslo valdybos nariai, kai kuriais atvejais – atitinkamų sričių specialistai. Parengtą statuto projektą turėjo tvirtinti Vyriausiojo štabo viršininkas ir krašto apsaugos ministras. Statutai, kurių nuostatos buvo taikomos ne tik kariuomenės įstaigoms, tokie kaip Įgulos, Drausmės, turėjo būti svarstomi tarpžinybinėje komisijoje ir tvirtinami ne tik krašto apsaugos ministro, bet ir Respublikos prezidento¹⁷. Tai buvo dokumentas, nustatantis standartizuotą statutų rengimo tvarką, tačiau realūs statutų atnaujinimo veiksmai būdavo pradami kiek vėliau.

1929 m. vasario 26 d. buvo sudarytos specialios komisijos, kurios turėjo parengti suplanuotus kariuomenei skirtus statutus. Tarp tuo metu numatytų parengti dvylikos naujų statutų redakcijų devyni buvo kovos statutai, pvz., Lauko tarnybos, Pėstininkų, Kavalerijos, Artilerijos, Aviacijos, ir Šarvuočių taktikos vadovėlis (žr. 1 lentelę).

¹⁶ *Ten pat*, l. 8.

¹⁷ *Ten pat*, l. 8–8 ap.

I lentelė. 1929 m. atnaujinamų statutų ir atsakingųjų rengėjų sąrašas¹⁸

Eil. nr.	Statuto / dokumento pavadinimas	Atsakingasis rengėjas (komisijos pirmininkas)	Rengėjai (komisijos nariai)
1.	Lauko tarnybos statutas. I dalis	Gen. št. plk. Boleslovas Jakutis	Gen. št. plk. Vaclovas Griganavičius
2.	Lauko tarnybos statutas. II dalis	Gen. št. plk. Kazys Škirpa	Plk. ltn. Juozas Lanskoronskis, gen. št. mjr. Kazys Grinius
3.	Lauko tarnybos statutas. III dalis	Gen. št. plk. Jonas Jackus	Gen. št. plk. ltn. Justinas Kibirskštis
4.	Pėstininkų statutas. I dalis	Gen. št. plk. Zenonas Gerulaitis	Mjr. Marijonas Želnys
5.	Pėstininkų statutas. II dalis	Gen. št. plk. Z. Gerulaitis	Gen. št. plk. J. Jackus
6.	Kavalerijos statutas	Plk. ltn. Julius Betcheris	Gen. št. plk. ltn. Kazys Tallat-Kelpša
7.	Artillerijos statutas. Rikiuotė	Plk. Oskaras Urbonas	Gen. št. plk. ltn. J. Kibirskštis
8.	Artillerijos statutas. Lauko tarnyba	Plk. Petras Bytautas	Gen. št. plk. V. Griganavičius
9.	Aviacijos statutai	Gen. št. plk. ltn. Stasys Pundzevičius	Mjr. Antanas Gustaitis
10.	Šarvuotųjų taktikos vadovėlis	Gen. št. plk. ltn. Kazys Tallat-Kelpša	Gen. št. mjr. Vaclovas Žadeika

Iš šiame dokumente numatytų parengti naujų devynių kovos statutų 1931 m. buvo išleisti tik trys: Lauko tarnybos statuto I dalis ir abi Pėstininkų statuto dalys. Tai buvo tik senesnių statutų, kurių nė viena nuostata nebuvo pakeista, nauji leidimai, tačiau neparengta nė vieno naujo statuto.

Taigi statutų atnaujinimo problema nebuvo išs্পęsta. Pasikeitus karienei vadovybei buvo grįžta prie šios problemos sprendimo. 1934 m. Lietuvos kariuomenei pradėjęs vadovauti gen. št. plk. ltn. Stasys Raštikis matė neatidėliotiną poreikį atnaujinti kariuomenės statutų bazę. Jo teigimu, didžiausia kariuomenės rengimo problema – karinių statutų, kurie yra kariuomenės mokymo pagrindas, trūkumas¹⁹. Nors, kaip matyti iš jau

¹⁸ Įsakymas kariuomenei, Nr. 16, 1929 m. vasario 26 d.

¹⁹ S. Raštikis, *Kovose dėl Lietuvos*, 1990, p. 328.

aptartų veiksmų, statutų atnaujinimas neliko kariuomenės vadovybės veiklos paraštėse, vis dėlto šie planai nebuvo tinkamai įgyvendinami. Kaip pripažino savo atsiminimuose S. Raštikis, labiausiai apleista sritis ir buvo statutai. Jie turėjo sudaryti kariuomenės rengimo sistemos pagrindą, nes jai modernizuoti ir reorganizuoti, ginkluotei įsisavinti reikėjo ir tam tikro žinių багаžo, todėl buvo imtasi atitinkamų priemonių²⁰.

1934 m. spalio 20 d. Vyriausiojo štabo viršininkas gen. št. plk. ltn. S. Raštikis patvirtino direktyvinį raštą dėl būtinybės koreguoti tuo metu aktualias statutų redakcijas. Juos taisyti skatino tobulėjantis karo mokslas, kintanti kariuomenės mokymo ir kariavimo metodika. Be kita ko, šiomis sąlygomis iškilo ir visiškai naujų statutų poreikis. Tame pačiame rašte nurodyta kuo skubiau, t. y. per keturis mėnesius, parengti naujus dokumento priede išvardytus statutus²¹. Buvo pateiktas detalus naujų ir jau turimų, bet koreguotinių kovos statutų sąrašas: pėstininkams – Rikiuotės statuto trys dalys (*Rikiuotės mokymas, Kautynių mokymas, Lauko tarnybos mokymas*), Pėstininkų žvalgybos ir sekimo instrukcija; kavalerijai – taip pat kaip ir pėstininkams, išskyrus žvalgybos instrukcija; artilerijai – Artilerijos statuto keturios dalys (*Medžiaginė lengvų ir sunkių lauko pabūklų dalys, parakai, sviediniai, degtuvai ir t. t., Rikiuotės mokymas, Šaudyba, Taktika*), prieštankinių ir lydimųjų priemonių (šaudmenys, organizacija, mokymas, šaudyba, taktika, tiekimas), tolimačio ir kitų optinių prietaisų naudojimo instrukcija; aviacijai – Aviacijos statuto keturios dalys (*Techniškoji dalis ir mokymas, Aviacija kautynėse, Aviacijos tiekimas ir tarnybos, Aviacija lauke – žygiai ir pastoviai*), zenitinių priemonių (šaudmenys, organizacija, rikiuotės mokymas, šaudyba, taktika) ir priešlėktuvinės kariuomenės apsaugos instrukcijos; šarvuotųjų daliniui – šarvuotųjų naudojimo (tankų, tankečių, šarvuotųjų automobilių, šarvuotojo traukinio aprūpinimas, organizacija, mokymas, lauko tarnyba ir tiekimas) instrukcija; visoms kariuomenės rūšims – didelių junginių vadovavimo ir taktikos, tarpininkų tarnybos pratybose instrukcijos. Taip pat ketinta atnaujinti ir išleisti šiuos ne kovos veiksmus reglamentuojančius dokumentus: ryšių tarnybai – *Ryšių statutą* (radijo, telefono, telegrafo ir kitų

²⁰ J. Vaičenonis, Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939), *Darbai ir dienos*, 2000, t. 21, p. 163.

²¹ 1934 m. spalio 20 d. Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. ltn. S. Raštikio direktyvinis raštas Nr. 21 apie naujų statutų rengimą, LCVA, f. 1481, ap. 1, b. 41, l. 34.

pagalbinių priemonių naudojimas kovoje), ryšių palaikymo taisyklės; inžinerijos tarnybai – *Karo lauko rengimo dėsnius* (papildymą), *Keliai, jų statyba ir ardymas*, pontonų naudojimo instrukciją ir dokumentą apie geležinkelių dalinių organizaciją, mokymą ir tarnybos specifiką; *Vidaus tarnybos statutą* (kario pareigos ir teisės, kariuomenės sudėtis ir priklausomybė, tarnybos tvarka ir eiga dalyse, pagarbos ir iškilmių taisyklės), kariuomenės tarnybų (intendantūros, ginklavimo, sanitarijos, veterinarijos ir transporto) veikimo lauke instrukciją²².

Praėjus mėnesiui buvo paskirti atsakingieji šių dokumentų rengėjai (žr. 2 lentelę).

2 lentelė²³. 1934–1935 m. naujai rengiamų ir koreguotinių kovos statutų atsakingųjų rengėjų sąrašas²⁴

Eil. nr.	Statuto / instrukcijos pavadinimas	Atsakingasis rengėjas	Galutinė dokumento parengimo data
Pėstininkų dalims skirti dokumentai			
1.	Pėstininkų statutas. I dalis. Rikiuotės mokymas	Plk. Mikas Rėklaitis	1935-05-01
2.	Pėstininkų statutas. II dalis. Kautynių mokymas	Gen. št. plk. ltn. Kazys Grinius	
3.	Pėstininkų statutas. III dalis. Lauko tarnybos mokymas		
4.	Sunkiųjų kulkosvaidžių rikiuotės statutas	Plk. Vincas Vitkauskas ir mjr. Ignas Mikučionis	1935-03-01

²² 1934 m. spalio 20 d. Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. ltn. S. Raštikio direktyvinio rašto Nr. 21 apie naujų statutų rengimą priedas *Kariuomenei reikalingų naujų statutų sąrašas, ten pat*, l. 35–36.

²³ 2 lentelėje, siekiant parodyti bendrą statutų rengimo kontekstą, pateikiami visi tuo metu planuoti atnaujinti ar perleisti standartizuotų normų dokumentai, šiam tyrimui aktualūs kovos statutai ir jų rengėjai išskirti kita spalva.

²⁴ Lentelė sudaryta remiantis: 1934 m. gruodžio 18 d. Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. plk. ltn. S. Raštikio direktyvinis raštas apie atsakingų rengėjų paskyrimą naujiems statutams parengti, *LCVA*, f. 1481, ap. 1, b. 41, l. 32–32 ap.

LIETUVOS RESPUBLIKOS KARIUOMENĖ (1918–1940 M.)

5.	Sunkiųjų kulkosvaizdžių oro taikinių šaudymo statusas	Plk. V. Vitkauskas	1935-09-01
6.	Mažojo kalibro šaudymo statusas		1935-12-30
Artilerijos dalims skirti dokumentai			
7.	Artilerijos statusas. I dalis. Medžiaginė dalis	Kpt. Vincas Stasaitis	1935-05-01
8.	Artilerijos statusas. II dalis. Rikiuotės mokymas	Gen. št. mjr. Pranas Matulis	1936-01-01
9.	Artilerijos statusas. IV dalis. Taktika		
Kavalerijos dalims skirti dokumentai			
10.	Kavalerijos statusas. II dalis. Kautynių mokymas	Gen. št. mjr. Antanas Simanas Rėklaitis	1935-05-01
11.	Kavalerijos statusas. III dalis. Lauko tarnybos mokymas		
Aviacijos dalims skirti dokumentai			
12.	Aviacijos statusas. I dalis. Puolančioji aviacija. Bombonešiai	Mjr. Viktoras Reimontas	1936-01-01
13.	Aviacijos statusas. II dalis. Puolančioji aviacija. Naikintuvai	Mjr. Antanas Mačiuika	1935-05-01
14.	Žvalgančiosios aviacijos statusas		
15.	Pilotažo vadovėlis	Mjr. Česlovas Januškevičius	1935-04-01
16.	Aviacijos ginklų medžiaginė dalis. I	Mjr. Jonas Liorentas	1935-05-01
17.	Aviacijos ginklų medžiaginė dalis. II	Kpt. Antanas Kalniūnas (Zagurskis)	
18.	Lėktuvų mechanikams vadovėlis	Kpt. Juozas Kraucevičius	
19.	Šaudymas ore. I dalis. Naikintuvai	Kpt. Jonas Adomaitis	
Ryšių tarnybos dalims skirti dokumentai			
20.	Radio ryšiai. Medžiaginė dalis	Mjr. Augustas Šilius (Šulcas)	1935-05-01
Inžinerijos tarnybos dalims skirti dokumentai			
21.	Karo lauko rengimo dėsniai (papildymas)	Ltn. Adolfas Švažas	1935-05-01
22.	Pontonieriams instrukcija: medžiaga, organizacija, techniškas ir taktiškas mokymas	Mjr. Jonas Maculevičius	1935-11-01

Šarvuočių dalims skirti dokumentai			
23.	Tankų ir tankečių daliniams instrukcija	Adm. mjr. Jonas Kondrotas ir lt. Pranas Ambraziūnas	1935-05-01
24.	Šarvuotiems auto. daliniams instrukcija	Mjr. Pranas Budraitis	1935-05-01
25.	Šarvuotiems traukiniams instrukcija	Mjr. Adolfas Zubavičius	
26.	Autotarnybos statusas	Plk. lt. Vladas Aužbikavičius	
Visoms kariuomenės rūšims skirti dokumentai			
27.	Didžiųjų junginių vadovavimas ir taktika. Statutas	Gen. št. plk. Juozas Lanskoronskis	1935-05-01
28.	Vidaus tarnybos statusas	Gen. št. plk. lt. Antanas Gaušas	1935-06-01
29.	Kariuomenės tarnybų veikimas lauke. Instrukcija	Gen. št. plk. Vaclovas Žadeika. Bendradarbiai: mjr. Vaclovas Šliogeris, Karo sanitarijos valdybos viršininko padėjėjas ir plk. lt. Antanas Karosas	1935-02-01
Priešlėktuvinės gynybos dokumentai			
30.	Prieštankinė, priešlėktuvinė ir priešcheminė apsauga. <i>Oerlikon</i> . I dalis. Rikiuotė ir taktinis vartojimas	Plk. V. Vitkauskas	1935-02-01
31.	Prieštankinė, priešlėktuvinė ir priešcheminė apsauga. <i>Oerlikon</i> . II dalis. Šaudymo statusas		
32.	Prieštankinė, priešlėktuvinė ir priešcheminė apsauga. <i>Oerlikon</i> . III dalis. Medžiaginė dalis		1935-06-01
33.	Zenitinės priemonės: medžiaga, organizacija, mokymas, šaudyba-taktika. Instrukcija	Gen. št. mjr. Antanas Sidabras	1935-05-01
34.	Kariuomenės priešlėktuvinės apsaugos instrukcija		

Reikia pasakyti, kad šiame etape numatyti kovos statutų rengimo planai iš esmės buvo įgyvendinti. Dauguma kovos statutų buvo atnaujinti, kiti planuoti statutai išleisti taisyklių ar instrukcijų pavidalu. Be to, buvo parengtas ir šiame sąrašė nepaminėtas artilerijos ir aviacijos pajėgoms sąveikauti skirtas standartizuotų kovos normų dokumentas.

ATSAKINGŪJŲ STATUTŲ RENGĖJŲ KOMPETENCIJA

Aptarti konkrečius asmenis, kurie buvo atsakingi už naujų statutų parengimą, tikslinga siekiant nustatyti jų kompetenciją, atsižvelgiant į profesinę patirtį, kvalifikaciją ir einamas pareigas. Tai leis geriau suvokti standartizuotų kovos normų dokumentų kokybės standartus.

1929 m. sudarytame atnaujinamų statutų sąrašė (žr. 1 lentelę) nurodyti aštuoni atsakingieji kovos statutų rengėjai. Štai Lauko tarnybos statuto atskirų dalių atsakingaisiais rengėjais buvo paskirti gen. št. plk. B. Jakutis, gen. št. plk. K. Škirpa ir gen. št. plk. J. Jackus.

Tuometis Vyriausiojo štabo III (operacijų) skyriaus viršininkas gen. št. plk. B. Jakutis karo tarnybą pradėjo carinės Rusijos kariuomenėje, tarnaudamas baigė Karo mokyklą Maskvoje, taip pat dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare. 1919 m. vasario mėn. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę ir paskirtas Karo mokyklos viršininko adjutantu, po metų – 3-iosios brigados štabo viršininku. 1920 m. dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Nuo 1921 m. gegužės mėn. ėjo Generalinio štabo III (operacijų) skyriaus viršininko pareigas, į kurias skyrimas oficialiai buvo patvirtintas 1922 m. kovo mėn. 1923 m. sausio mėn. dalyvavo Klaipėdos prijungimo operacijoje. Tai buvo kovinės ir administracinės patirties turintis karininkas, ilgą laiką dirbęs Kariuomenės štabe, 1923 m. baigęs Aukštuosius karininkų kursus²⁵ Lietuvos kariuomenėje, taip pat Belgijos karo akademiją (*d'École royale militaire*)²⁶.

Kitas rengėjas, turėjęs talkinti gen. št. plk. B. Jakučiui, buvo Vyriausiojo štabo I (mobilizacijos) skyriaus viršininkas gen. št. plk. V. Griganičius. Tai buvo karininkas, karo tarnybą pradėjęs carinės Rusijos kariuomenėje, ten baigęs Karo mokyklą, vėliau – artilerijos žvalgų kursus, tarnavęs artilerijos daliniuose. Lietuvos kariuomenėje tarnybą šis karininkas pradėjo 1919 m. gegužės mėn. artilerijos dalinyje, kiek vėliau buvo paskirtas vadovauti baterijai, tuo metu dalyvavo ir Nepriklausomybės kovose. 1922 m. baigė I Aukštųjų karininkų kursų laidą ir tais pačiais

²⁵ Nuo 1923 m. – Aukštieji karininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kursai, nuo 1930 m. – Vytauto Didžiojo karininkų kursai.

²⁶ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2004, t. IV, p. 31.

metais išvyko mokytis karybos į Čekoslovakiją. Baigęs šiuos mokslus, tarnybą tęsė Vyriausiojo štabo I (mobilizacijos) skyriuje, kuriam vėliau pradėjo vadovauti²⁷. Šio karininko didesnioji tarnybos dalis išskirtinai buvo susijusi su artilerija, nors kursai Lietuvos kariuomenėje ir mokslai užsienyje galėjo papildyti trūkstamas žinias.

Tuo metu Lietuvos diplomatinėje tarnyboje Lietuvos kariniu atstovu Vokietijoje dirbęs gen. št. plk. K. Škirpa turėjo sukaupęs patirties Pirmojo pasaulinio karo frontuose, Lietuvos Nepriklausomybės kovų mūšiuose, taip pat ir strateginės kariuomenės plėtros srityje. Tarnybą pradėjęs carinės Rusijos kariuomenėje, ten baigė Peterhofo karo mokyklą ir gavo pirmąjį karininko laipsnį. 1918 m. buvo pirmasis savanoris, užsirašęs į Lietuvos kariuomenę, iš pradžių tarnavo Apsaugos ministerijos štabo (vėliau – Lietuvos kariuomenės Generalinis štabas) Organizacijos skyriuje, vėliau buvo paskirtas į Vilniaus karo komendantūrą, kur faktiškai ėjo komendanto pareigas. Karininkas dalyvavo Nepriklausomybės kovose, o kovai su Lenkijos kariuomene suformavo I savanorių pulką. Lietuvos kariuomenėje 1922 m. baigė Aukštuosius karininkų kursus, o užsienyje – Ciuricho aukštojo technikos instituto karinį fakultetą Šveicarijoje ir Belgijos karo akademiją (*d'École royale militaire*). Dar būdamas Vyriausiojo štabo viršininku, gen. št. plk. K. Škirpa parengė toliaregišką Lietuvos kariuomenės reformos planą, kurio pamatinės idėjos buvo bandomos įgyvendinti XX a. 4-ojo dešimtmečio antroje pusėje²⁸. Neabejotinai dėl patirties ir kompetencijos K. Škirpai buvo patikėta rengti ir kariuomenei aktualų dokumentą. Be šio dokumento, karininkas turėjo rūpintis ir Karo lauko įrengimo statuto rengimu.

Kiti gen. št. plk. K. Škirpai turėję talkinti karininkai buvo plk. ltn. J. Lanskoronskis ir gen. št. mjr. K. Grinius. Abu jie tuo metu buvo įgiję karinį išsilavinimą užsienio karinėse mokymo įstaigose, taip pat turėjo realios kovos patirties. Išsamiau apie šių karininkų kompetenciją taip pat rašoma šiame skyriuje.

Kitas patirties realiose Pirmojo pasaulinio karo ir Lietuvos Nepriklausomybės kovose turėjęs gen. št. plk. Jonas Jackus buvo paskirtas atsakingu už trečiosios Lauko tarnybos statuto dalies rengimą. Karininkas carinės

²⁷ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2003, t. III, p. 219.

²⁸ J. Vaičenonis, Lietuvos kariuomenės vyriausiojo štabo viršininko plk. K. Škirpos Lietuvos kariuomenės vystymo planas, *Karo archyvas*, 2006, t. XXI, p. 316–319.

Rusijos kariuomenėje 1916 m. buvo baigęs Vladimiro karo mokyklą, po metų – karininkų šaulių mokyklą ir paskirtas kulkosvaidininkų instruktoriumi. Lietuvos kariuomenėje tarnybą pradėjo savanoriu, o vykstant Nepriklausomybės kovoms vadovavo kulkosvaidininkų kuopai. Vėliau, taikos metu, ėjo pulko vado pavaduotojo pareigas, vadovavo batalionui ir pulkui. Kai buvo rengiamas statutas, ėjo Vyriausiojo štabo IV (tarnybų) skyriaus viršininko pareigas, iki tol 1924 m. buvo baigęs Aukštuosius karininkų kursus Lietuvos kariuomenėje ir Generalinio štabo akademiją (*Vysoká škola válečná*) Čekoslovakijoje²⁹.

Kartu su juo statutą turėjo rengti Karo mokslo valdybos ir Aukštųjų karininkų kursų mokymo dalies viršininkas (kiek vėliau – 2-ojo artilerijos pulko vadas) gen. št. plk. ltn. J. Kibirškis. Karininko tarnybos pradžia buvo carinės Rusijos kariuomenėje, su kuria dalyvavo Pirmojo pasaulinio karo kovose. Tarnybą Lietuvos kariuomenėje jis pradėjo savanoriu 1918 m. pabaigoje pėstininkų gretose, vėliau tarnavo artilerijos dalinyje ir kartu su juo dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Kovų pabaigoje tapo baterijos, paskui – artilerijos pulko vadu. 1923 m. buvo baigęs III Aukštųjų karininkų kursų laidą, o vėliau ir Čekoslovakijos generalinio štabo akademiją (*Vysoká škola válečná*). Po mokslų užsienyje tarnybą tęsė Vyriausiojo štabo III (operacijų) skyriuje³⁰.

Rūpintis pėstininkų dalims skirtų statutų rengimu buvo numatytas Vyriausiojo štabo valdybos viršininkas gen. št. plk. Z. Gerulaitis. Karo tarnybą jis pradėjo carinės Rusijos kariuomenėje, jos sudėtyje dalyvavo Pirmojo pasaulinio karo kovose, tuo metu Petrograde baigė Vladimiro karo mokyklą. Lietuvos kariuomenėje tarnybą pradėjo savanoriu, dalyvavo Nepriklausomybės kovose: vadovavo kuopai, vėliau – batalionui. Tai buvo karininkas, kuris taip pat turėjo realios kovinės ir administracinio darbo kariuomenėje patirties, 1922 m. įgijęs įgijęs karinį išsilavinimą Aukštuosiuose karininkų kursuose Lietuvos kariuomenėje ir Belgijos karo akademijoje (*d'École royale militaire*)³¹.

Kitas šio statuto rengimu turėjęs rūpintis karininkas buvo kariuomenės Spaudos ir švietimo skyriaus viršininkas mjr. M. Želnys, kurio karo tarnyba taip pat prasidėjo carinės Rusijos kariuomenėje. 1921 m. jis kaip

²⁹ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2004, t. IV, p. 16.

³⁰ *Ten pat*, p. 218–219.

³¹ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2003, t. III, p. 173.

karininkas buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenės pėstininkų pulką. Vėliau ėjo kuopos ir bataliono vado pareigas, baigė III Aukštųjų karininkų kursų laidą, po to ėjo Karo mokyklos taktikos užsiėmimų mokymo dalies vedėjo pareigas³². Mjr. M. Želnys 1929 m. kovo 20 d. buvo išleistas į atsargą, todėl prisidėti prie dokumento rengimo nebegalėjo.

Kavalerijos statuto rengimu turėjo rūpintis ilgametis Aukštųjų karininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kursų laisvai samdomas taktikos mokomojo dalyko etatinis lektorius plk. ltn. J. Betcheris³³, vokiečių tautybės carinės Rusijos kariuomenės generalinio štabo karininkas, dėl aukštos kvalifikacijos pakviestas į kuriamą Lietuvos kariuomenę. Jis tarnybą Lietuvoje pradėjo 1920 m. rugsėjo mėn. laisvai samdomo tarnautojo teisėmis divizijos štabo ryšių komandoje, jaunesniojo karininko vietoje, kiek vėliau buvo perkeltas į Karo mokslo skyrių. 1922 m. sausio mėn. buvo paskirtas statutų projektų rengėju, o po metų – minėtų kursų laisvai samdomu lektoriumi. Tarnybos metu plk. ltn. J. Betcheriui dažnai tekdavo dalyvauti didžiuosiuose kariuomenės manevruose ir kitose lauko pratybose. 1932 m. sausio mėn. karininkas buvo išleistas į atsargą³⁴.

Rengiant Kavalerijos statutą turėjo dalyvauti ir tuometis I karo apygardos štabo viršininkas gen. št. plk. ltn. K. Tallat-Kelpša, karininkas, savo karo tarnybą pradėjęs carinės Rusijos kariuomenėje, kavalerijos dalinyje, vėliau jo sudėtyje dalyvavęs Pirmojo pasaulinio karo kovose. 1919 m. pradžioje savanoriu tarnybą pradėjo Lietuvos kariuomenėje – buvo paskirtas karininku prie Kauno miesto komendantūros, o netrukus perkeltas į Apsaugos ministerijos štabą. Nuo 1920 m. pabaigos tarnavo kavalerijos pulke, vadovavo eskadronui, po metų buvo išsiųstas į Belgiją mokytis karybos, bet greičiau nei po metų atšauktas, tuo metu baigė Aukštuosius karininkų kursus, o po pertraukos, 1926 m. pabaigoje, – pradėtus karo mokslus užsienyje. Karininkui, iki ėmėsi rengti statutą, teko tarnauti ir Vyriausiojo štabo III (operacijų) skyriuje³⁵.

Tuo metu už Artilerijos statuto rengimą atsakingais buvo paskirti plk. O. Urbonas ir plk. Petras Bytautas. III karo apygardos viršininkas

³² *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2008, t. VIII, p. 239–240.

³³ *Kardas*, 1927, Nr. 3, p. 59.

³⁴ 1932 m. sausio 5 d. plk. ltn. J. Betcherio tarnybos lapas, *LCVA*, f. 930, ap. 2B, b. 145, l. 1–4.

³⁵ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2008, t. VIII, p. 15–16.

plk. O. Urbonas turėjo rūpintis šio statuto rikiuotės dalies rengimu. Šis karininkas puikiai išmanė artilerijos tarnybos specifiką – pradinį artilerijos specialybės išsilavinimą įgijo Konstantino artilerijos karo mokykloje dar tarnaudamas carinės Rusijos kariuomenėje, kurios gretose dalyvavo Pirmojo pasaulinio karo kovose, vadovavo baterijai. 1921 m. buvo mobilizuotas į Lietuvos kariuomenę ir po kiek laiko paskirtas į artilerijos pulko vado pareigas. Šis karininkas turėjo ir administracinio darbo Lietuvos kariuomenėje patirties, 1923 m. Lietuvos kariuomenėje buvo baigęs Aukštuosius karininkų kursus, be to, parengęs artilerijos tarnybos vadovėlių³⁶. Jam talkinti turėjo gen. št. plk. ltn. J. Kibirskštis, taip pat artilerijos srities specialistas.

Tuomečiam Aukštųjų karininkų kursų Artilerijos skyriaus inspektoriumi ir lektoriumi plk. P. Bytautui teko kuruoti kitos Artilerijos statuto dalies – Lauko tarnybos – rengimą. Jis taip pat buvo tos pačios Konstantino artilerijos karo mokyklos auklėtinis, tarnavęs šioje įstaigoje vyr. karininko teisėmis, taip pat ilgą laiką kaip karininkas tarnavęs Rusijos kariuomenės artilerijos dalyse. Lietuvos kariuomenėje plk. P. Bytautas taip pat buvo artimai susijęs su artilerijos dalimis, ėjo ir artilerijos viršininko pareigas, dalyvavo kuriant Varėnos poligoną, kuris pirmiausia buvo skirtas artilerijos mokymams, parengęs keletą artilerijos vadovėlių. Karininko išsilavinimą buvo įgijęs tik XX a. pr. Rusijos kariuomenėje³⁷. Plk. P. Bytauto pagalbininku buvo paskirtas minėtasis artilerijos specialistas ir Čekoslovakijoje karo mokslus baigęs gen. št. plk. V. Griganavičius.

Aviacijos statutus rengti buvo patikėta karo aviacijos viršininkui gen. št. plk. ltn. S. Pundzevičiui, turinčiam ilgametės karo tarnybos pėstininkų dalyse patirties, baigusiam Prahos karo akademiją (*Vysoká škola válečná*) Čekoslovakijoje, Aukštųjų karininkų kursų pirmosios laidos karininkui, ėjusiam Generalinio kariuomenės štabo III (operacijų) skyriaus viršininko, pėstininkų pulko vado pareigas³⁸. Karo aviacijos viršininku jis buvo paskirtas tik 1927 m. kovo 12 d., nors kaip sausumos pajėgų specialistas ir nebuvo itin glaudžiai susijęs su šia pajėgų rūšimi, todėl statutų rengimo procese dalyvauti buvo paskirtas ir Karo aviacijos štabo viršininkas mjr. Antanas Gustaitis, turintis tarnybos aviacijos sri-

³⁶ *Ten pat*, p. 102.

³⁷ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2002, t. II, p. 186.

³⁸ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2006, t. VI, p. 180.

tyje patirties.

Šis karininkas buvo trumpai tarnavęs Rusijos kariuomenėje, įstojęs į artilerijos mokyklą, bet dėl politinių priežasčių nespėjęs jos baigti. 1919 m. kovo mėn. įstojo savanoriu į Lietuvos kariuomenę ir iš karto buvo išsiųstas mokytis į Karo aviacijos mokyklą. Ją baigus, jam buvo suteiktas inžinerijos leitenanto laipsnis ir karininkas paskirtas Karo aviacijos mokomojo būrio vado padėjėju, kiek vėliau – lakūnu mokiniu. Kaip lakūnas dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Taikos metais baigė aukštojo pilotažo kursus, buvo Aviacijos karininkų kursų aviacijos teorijos instruktorius, vadovavo eskadrilei. 1928 m. baigė Aukštąją aeronautikos ir mechaninių konstrukcijų mokyklą (*École Supérieure d'Aeronautique et de Construction Mécanique*, vėliau – *l'Ecole Nationale Supérieure de l'Aeronautics*) Prancūzijoje. Mjr. A. Gustaitis jau tuo metu buvo pagarsėjęs lėktuvų konstravimo srityje³⁹.

Be kariuomenei reikalingų standartizuotų dokumentų, buvo numatyta parengti vadovėlių, kuriame būtų išdėstyta šarvuotųjų automobilių taktika. Šio vadovėlio atsakinguoju rengėju buvo paskirtas I karo apygardos štabo viršininkas gen. št. plk. lt. K. Tallat-Kelpša, tarnavęs kavalerijos dalyse ir karybą studijavęs Belgijoje. Jis buvo kavalerijos specialistas, o šarvuotųjų automobilių taktikos srityje neturėjo patirties.

Kitas vadovėlio rengėjas – 4-ojo pėstininkų Karaliaus Mindaugo pulko vado padėjėjas gen. št. mjr. Vaclovas Žadeika taip pat buvo ne šios srities specialistas. Jis, karo tarnybą pradėjęs carinės Rusijos kariuomenės pėstininkų dalinyje, dalyvavo Pirmojo pasaulinio karo kovose. 1919 m. savanoriu įstojęs į Lietuvos kariuomenę, buvo paskirtas į pėstininkų dalinį. Kurį laiką Nepriklausomybės kovų metu dalyvavo mūšiuose kaip kuopos vadas. Vėliau jam teko daugiau dirbti administracinio pobūdžio darbus, tarnauti Vyriausiojo štabo I (mobilizacijos) skyriuje. 1928 m. karininkas baigė karo mokslus Čekoslovakijoje. Vėliau parengė leidinį *Chemijos ginklo vartojimas kautynėse* (1930 m.)⁴⁰.

1934 m. patvirtintų atsakingųjų kovos statutų rengėjų sąrašė buvo keletas karininkų (žr. 2 lentelę). Bendrai visoms sausumos pajėgų rūšims ir aviacijai skirto kovos statuto *Didžiųjų junginių vadovavimas ir taktika* rengimu turėjo pasirūpinti tuometis Generalinio kariuomenės

³⁹ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2003, t. III, p. 254.

⁴⁰ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2008, t. VIII, p. 320.

štabo valdybos II (informacijos) skyriaus viršininkas gen. št. plk. Juozas Lanskoronskis. Karininkas karo tarnybą pradėjo Rusijos kariuomenėje, vėliau tęsė Lietuvoje, pėstininkų daliniuose, dalyvavo Nepriklausomybės kovose, kur jam teko vadovauti kuopai. 1922 m. baigė pirmąją Aukštųjų karininkų kursų laidą, kiek vėliau studijavo Sen Siro specialiojoje karo mokykloje (*The École Spéciale Militaire de Saint-Cyr*) Prancūzijoje ir Belgijos generalinio štabo akademijoje (*d'École royale militaire*). Parengė leidinį apie administracinę kariuomenės skirstymą *Karinės organizacijos bruožai* (1927 m.)⁴¹.

Pėstininkams skirtus kovos statusus rengti buvo patikėta plk. M. Rėklaičiui (rikiuotės mokymas), gen. št. plk. ltn. K. Griniui (kovos, lauko tarnybos mokymas) ir plk. V. Vitkauskui (šaudymo mokymas).

Plk. M. Rėklaitis Lietuvos kariuomenėje tarnavo beveik nuo jos įkūrimo, t. y. nuo 1919 m. sausio 15 d. Tiesa, kovinės patirties jis jau buvo įgijęs Rusijos imperijos kariuomenėje, kurios sudėtyje dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare. Lietuvos kariuomenėje karininkas dalyvavo Lietuvos nepriklausomybės kovose, nuo 1923 m. gruodžio 7 d. pradėjo eiti I karo apygardos štabo viršininko pareigas, vėliau buvo Kėdainių apskrities karo komendantas. 1930 m. vasario 17 d. buvo laikinai paskirtas (1931 m. spalio 27 d. patvirtintas) į 1-ojo pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino pulko vado pareigas, jas 1934 m., rengdamas aptariamus dokumentus, vis dar ėjo. Karininkas buvo baigęs Aukštųjų karininkų kursus ir Aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursus. 1922 m. plk. M. Rėklaitis dalyvavo rengiant Pėstininkų rikiuotės statutą (jo redakcija dar kartą išleista ir 1931 m.)⁴². Veikiausiai dėl to buvo paskirtas rengti ir naująjį Rikiuotės statutą.

Gen. št. plk. ltn. K. Grinius buvo paskirtas rengti du pėstininkams skirtus statusus – Kovos ir Lauko tarnybos. Abu dokumentai buvo panašaus pobūdžio, todėl glaudžiai susiję su pėstininkų dalių taktiniu rengimu. Aptariant šio karininko kompetenciją pažymėtina, kad karo tarnybą pradėjo Baltojoje (baltagvardiečių) armijoje, kurios gretose dalyvavo Rusijos pilietiniame kare ir gavo karininko laipsnį. Lietuvos kariuomenėje tarnavo nuo 1919 m. rugpjūčio 1 d.: iš pradžių – kavalerijos dalyse, po mokslų užsienyje – Vyriausiojo štabo III (operacijų) skyriuje, 1930 m. vasario 17 d.

⁴¹ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2005, t. V, p. 20–21.

⁴² Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2006, t. VI, p. 248–249.

tapo šio skyriaus viršininku. K. Grinius buvo baigęs Aukštuosius karininkų kursus ir dvi užsienio karo mokslo įstaigas – Sen Siro specialiąją karo mokyklą Prancūzijoje ir Belgijos generalinio štabo akademiją⁴³.

Plk. V. Vitkauskui tuo metu teko rengti šaudymo iš sunkių kulkosvaidžių ir mažo kalibro ginklų, prieštankinės, priešlėktuvinės ir priešcheminės apsaugos taktiniam naudojimui reglamentuoti skirtus statusus. Karininkas, iki pradėjo tarnybą Lietuvos kariuomenėje, kovinės patirties buvo įgijęs tarnaudamas Rusijos imperijos kariuomenėje ir kovodamas Pirmojo pasaulinio karo frontuose. 1919 m. sausio 1 d. jis įstojo į Lietuvos kariuomenę, dalyvavo kovose su bermontininkais ir lenkais, 1923 m. – Klaipėdos prijungimo operacijoje. 1925–1927 m. ėjo 9-ojo pėstininkų pulko vado pareigas. Baigęs Aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursus, 1927–1930 m. buvo Aukštųjų karininkų kursų lektorius. 1929 m. balandžio 19–lapkričio 3 d. stažavosi Vokietijos kariuomenėje. 1930–1939 m. dirbo kariuomenės Generaliniame štabe, buvo Kariuomenės inspekcijos Pėstininkų skyriaus viršininkas, pėstininkų inspektorius⁴⁴.

Sunkiųjų kulkosvaidžių rikiuotės statutą rengti, be plk. V. Vitkausko, buvo paskirtas ir mjr. I. Mikučionis, jau iš pat pradžių tarnybos patirties įgijęs Lietuvos kariuomenėje. Jis 1918 m. gruodžio 28 d. tarnybą pradėjo eiliniu kareiviu, 1920 m. lapkričio 15 d.–1921 m. gruodžio 18 d. mokėsi Karo mokykloje, įgijo leitenanto laipsnį. Ją baigęs, tarnavo pėstininkų pulkuose, o 1932 m. lapkričio 9 d. buvo paskirtas kariuomenės inspektoriaus, to paties plk. V. Vitkausko, padėjėju. Karininkas buvo baigęs Aukštuosius karininkų kursus ir Vytauto Didžiojo karininkų kursų Kulkosvaidininkų skyrių⁴⁵. I. Mikučionio tuometės pareigos rodo, kodėl jis buvo paskirtas vienu iš statuto rengėjų.

Artilerijos statusus rengti buvo paskirti trys karininkai: kpt. V. Stasaitis (techninės priemonės), gen. št. mjr. P. Matulis (rikiuotė) ir plk. V. Jasulaitis (taktika). Kpt. V. Stasaitis, 2-ojo artilerijos pulko artilerijos technikas, turėjo parengti su technine pabūklų sritimi susijusį statutą, o kiti karininkai – standartizuotus artilerijos kovos veiksmus reglamentuojančius dokumentus. Gen. št. mjr. P. Matulis 1920 m. lapkričio 15 d. – 1921 m. gruodžio 18 d. mokėsi Karo mokykloje, įgijo leitenanto laipsnį.

⁴³ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2003, t. III, p. 225–226.

⁴⁴ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2008, t. VIII, p. 269–270.

⁴⁵ *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*, Vilnius, 2005, t. V, p. 243.

Iš pradžių tarnavo pėstininkų, vėliau – artilerijos dalyse. 1931 m. spalio 22 d. buvo paskirtas Vyriausiojo štabo valdybos II (informacijos) skyriaus ypatingųjų reikalų karininku. Šis karininkas tobulino savo kompetenciją Vytauto Didžiojo karininkų kursų Artilerijos skyriuje ir tų pačių kursų Generalinio štabo skyriuje⁴⁶.

Plk. V. Jasulaitis Lietuvos kariuomenėje tarnavo beveik nuo pirmųjų jos organizavimo dienų. Neturėdamas karinės patirties, įstojo savanoriu 1919 m. sausio 23 d., o vasario 1 d. buvo priimtas į Karo mokyklos I laidą. Baigusiam ją V. Jasulaičiui buvo suteiktas karininko laipsnis, jis buvo paskirtas į artilerijos dalinį, dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Vėliau irgi daugiausia tarnavo įvairiose artilerijos dalyse. Mokėsi Aukštųjų karininkų kursų Artilerijos skyriuje. Studijavo Fontenblo artilerijos mokykloje (*École d'Artillerie de Fontainebleau*) Prancūzijoje. 1934 m. šioje valstybėje tobulinosi ir Artilerijos balistikos kursuose. Po mokslų užsienyje ėjo Atskirosios artilerijos grupės vado padėjėjo pareigas. 1930 m. liepos 24 d. buvo paskirtas Kariuomenės inspekcijos Artilerijos skyriaus viršininku, o baigęs kursus Prancūzijoje – 2-ojo artilerijos pulko vadu. Šias pareigas ėjo ir rengdamas minėtąją artilerijos taktikai skirtą statutą⁴⁷.

Naujus kavalerijos kovos statusus rengti buvo patikėta gen. št. mjr. A. S. Rėklaičiui, kuris karo tarnybą pradėjo Lietuvos kariuomenėje ir 1919 m. gruodžio 16 d. baigė Karo mokyklos II laidą. Kiek vėliau karininkas buvo paskirtas į 1-ąjį pasienio pulką, dalyvavo kovose su Lenkijos kariuomene Kalvarijos–Lazdijų pasienio ruože, 1923 m. – Klaipėdos krašto prijungimo prie Lietuvos operacijoje, po to tarnavo 2-ajame ulonų pulke. 1924 m. A. S. Rėklaitis kvalifikaciją kėlė Aukštuosiuose Vytauto Didžiojo karininkų kursuose, 1931–1933 m. studijavo Čekoslovakijos generalinio štabo akademijoje (*Vysoká škola válečná*). Po studijų Prahoje buvo paskirtas 2-ojo ulonų pulko vadu ir Alytaus įgulos viršininku. Nuo 1934 m. birželio 20 d. pradėjo eiti Kavalerijos štabo viršininko pareigas, kol tų pačių metų spalio 27 d. buvo perkeltas į Generalinio štabo valdybos III (operacijų) skyrių. Aptariamų statutų rengimo metu 1935 m. liepos 20 d. buvo paskirtas atkurto 3-iojo kavalerijos pulko (nuo 1936 m. birželio 4 d. – 3-iasis dragūnų Geležinio Vilko kavalerijos pulkas) vadu⁴⁸.

⁴⁶ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, ten pat, p. 191.

⁴⁷ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2004, t. IV, p. 68–69.

⁴⁸ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2006, t. VI, p. 247.

Aviacijos pajėgoms skirtų statutų rengimu turėjo rūpintis mjr. Viktoras Reimontas (bombonešių veikimas), mjr. Antanas Mačiuka (naikintuvų veikimas) ir mjr. Vsevolodas Šenbergas (žvalgybos aviacija). Tuometis Karo aviacijos mokyklos viršininkas mjr. V. Reimontas, paskirtas bombonešių veiksmus mūšyje reglamentuojančio statuto rengėju, buvo nepriklausomos Lietuvos kariuomenės auklėtinis, dalyvavęs Nepriklausomybės kovose. Karininkas nuo 1922 m. tarnavo karo aviacijos pajėgose, turėjo oro žvalgo specialybę. Lietuvos kariuomenėje buvo baigęs aviacijos kursus ir Aukštuosius karininkų kursus, Italijoje – Aukštuosius karo aviacijos kursus, Italijos karinėse oro pajėgose atlikęs stažuotę. Tarnybos metu mjr. V. Reimontas parengė du aviacijos pajėgoms naudingus leidinius: pirmasis glaudžiai susijęs su jo rengtu statutu – *Bombų mėtymas* (1934 m.), kitas – *Aviacijos vadovėlis* (1939 m.)⁴⁹. Abejonių nekelia šio karininko patirtis ir kompetencija, kurios reikėjo šiam statutui parengti.

Kitas aviacijos pajėgų karininkas, Naikintuvų grupės vadas mjr. Antanas Mačiuka, paskirtas atsakingu už naikintuvų kovos standartizuoto dokumentą rengimą, taip pat buvo nepriklausomos Lietuvos kariuomenės auklėtinis, dalyvavęs Nepriklausomybės kovose pėstininkų dalyse, o nuo 1922 m. tarnavęs karo aviacijos pajėgose. Iš pradžių ten savo karjerą jis pradėjo nuo oro žvalgo, vėliau, baigęs aukštojo pilotažo kursus, tapo lakūnu. Nuo 1927 m. tarnavo 1-ojoje eskadrilėje – pilotavo naikintuvą, vėliau tapo ir šios eskadrilės vadu. Karininkas buvo susipažinęs su kitų valstybių karo aviacijos pajėgomis, nes tarnybos reikalais lankėsi D. Britanijoje, Čekoslovakijoje, Danijoje, Italijoje ir Prancūzijoje. Taip pat buvo leidinių *Būsiamasis karas ir aviacija* (1934 m.) ir *Oreivystė. Aviacijos atsiradimas ir pažanga* (1937 m.) autorius⁵⁰.

Žvalgybos aviacijos statuto rengimu turėjo pasirūpinti tuometis Karo aerodromo komendantas mjr. Vsevolodas Šenbergas. Tai buvo karininkas, nuo pat Lietuvos kariuomenės įkūrimo tarnavęs kuriamose karo aviacijos pajėgose, kaip lakūnas dalyvavęs ir Nepriklausomybės kovose. Vėliau Lietuvos kariuomenėje mjr. V. Šenbergas, be aviacijos kursų, baigė Aukštuosius karininkų kursus⁵¹.

⁴⁹ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, ten pat, p. 244.

⁵⁰ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2005, t. V, p. 125.

⁵¹ Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953, Vilnius, 2007, t. VII, p. 270–271.

Tuometis Vyriausiojo štabo IV (tarnybų) skyriaus tiekimo dalies vedėjas gen. št. mjr. Antanas Sidabras turėjo rūpintis priešlėktuvinės apsaugos standartizuotų normų dokumentais. Šis karininkas karo tarnybą pradėjo savanoriu Lietuvos kariuomenėje 1919 m. kovo mėn. ir iš karto buvo paskirtas į artilerijos dalinį, o baigęs trumpus bazinius kario mokymus jau po mėnesio išsiųstas į Nepriklausomybės kovų frontą. 1919 m. rugpjūčio 1–gruodžio 16 d. mokėsi Karo mokykloje ir baigė jos II laidą, t. y. per kiek daugiau nei tris mėnesius įgijo bazinių karininkui būtinų žinių. Vėliau karininkas buvo paskirtas tarnauti į artilerijos dalinį, dalyvavo Nepriklausomybės kovose. Nuo 1920 m. rugsėjo mėn. buvo perkeltas į šarvuotojo traukinio platformos vado pareigas, o po metų paskirtas šio traukinio vadu. 1925 m. kvalifikaciją kėlė Aukštuosiuose karininkų kursuose – baigė Artilerijos skyrių, vėliau – Generalinio štabo akademiją (*Vysoká škola válečná*) Čekoslovakijoje. Po mokslų užsienyje tarnybą tęsė Vyriausiojo štabo valdybos II (informacijos), vėliau – IV (tarnybų) skyriuje⁵².

Apibendrinant pasakytina, kad 1929 m. už kovos statutų rengimą atsakingais buvo paskirti aukštas pareigas Lietuvos kariuomenėje einantys vyresniojo laipsnio karininkai. Visoms pajėgų rūšims ir pėstininkams skirtų statutų rengimu turėję rūpintis karininkai buvo baigę Belgijos ir Čekoslovakijos karo mokslo įstaigas, o už kavalerijos ir artilerijos kovos normų standartizavimą atsakingi paskirti karininkai – Lietuvos kariuomenėje organizuotus kursus, bet susipažinę su Vakarų Europos valstybių karo mokslu. Išskirtinai artilerijai skirtų statutų rengimu turėjo rūpintis carinės Rusijos kariuomenės artilerijos mokyklą baigę karininkai, o aviacijos pajėgoms – Čekoslovakijoje ir Prancūzijoje įgijusieji karinį išsilavinimą. Atsižvelgiant į tai, pagrįstai manytina, kad ne dėl šių asmenų kompetencijos statutai nebuvo parengti – tai galėjo lemti ir išorinės priežastys.

1934 m. situacija buvo kiek panaši – šiuo laikotarpiu atsakingaisiais statutų rengėjais tapo taip pat aukštas pareigas Lietuvos kariuomenėje ėję vyresnieji karininkai. Visoms ginkluotosioms pajėgoms, išskyrus aviaciją, skirtus statutus rengė Prancūzijoje, Belgijoje ar Čekoslovakijoje mokęsi karininkai, šios srities specialistai. Karo aviacijos pajėgoms skirtus statutus rengė savo sričių specialistai, du iš trijų stažuotėse ir komandiruotėse buvo susipažinę su Italijos, D. Britanijos, Čekoslovakijos, Danijos ir Prancūzijos karo aviacijos pajėgų ypatumais.

⁵² *Ten pat*, p. 62–63.

KOVOS STATUTŲ REDAKCIJOS

Lietuvos ginkluotųjų pajėgų veiksmus mūšyje, užduotis, valdymą ir kitas svarbias funkcijas reglamentavo skirtingi statutai (žr. 3 lentelę). Pirmieji bendro pobūdžio visų pajėgų, kovos veiksmus reglamentuojantys statutai Lietuvos kariuomenei buvo parengti ir išleisti 1919 m. Tai buvo *Laikinis lauko tarnybos statutas* ir *Lauko tarnybos statutas*. Pastarasis norminis dokumentas galiojo iki 1923 m., kol buvo parengta nauja, gero-kai papildyta *Lauko tarnybos statuto I dalis* (dar kartą išleista ir 1931 m.)⁵³. Pagal dabar galiojantį apibrėžimą šis Lauko tarnybos statutas buvo oficialus dokumentas, nustatantis ginkluotųjų pajėgų vienetų veiksmų, vadovavimo ir valdymo tvarką bendrajame mūšyje, reglamentuojantis bendrojo mūšio rengimą, pajėgų judėjimą, išdėstymą, paramą ir kitus klausimus⁵⁴.

Taigi 1923 m. išleistame ir 1931 m. perleistame standartizuotų normų dokumente *Lauko tarnybos statutas. I dalis*⁵⁵, šešiuose jo skyriuose, buvo aprašyta: kariuomenės organizacijos struktūra, dalinių ir padalinių valdymo tvarka mūšio metu; ryšių tarnybos veikla, organizacija, ryšių priemonės; žinių apie priešą pajėgas rinkimo savitumai; apsaugos organizavimas, kariuomenės žygio saugos dalys, kariuomenės apsauga poilsio metu; kariuomenės žygio organizavimas, tvarka, tipai ir jų ypatumai; eventualios kariuomenės poilsio vietos (*pastovis*).

Plačiau aptarsime šio statuto nuostatas, apibrėžiančias kovinės paramos rūšį – žvalgybą, kuri tuometiniame dokumente įvardijama bendru terminu *susižinojimas*. Šiuo terminu apibūdinamas duomenų apie priešą pajėgas (dydis, išsidėstymas, veiksmai) rinkimas ir vietovės žvalgyba (reljefas, gamtinės kliūtys, keliai, gyvenvietės)⁵⁶, t. y. informacija, reikalinga pajėgoms rengiantis kovos veiksmams. Šie veiksmai buvo operatyvinė pagalba ir, kalbant šiuolaikiniais terminais, suprantama kaip taktinė žvalgyba, kurią organizuoja visų ginkluotųjų pajėgų rūšių taktinių jungi-

⁵³ P. Jakštas, Lietuvos karinė spauda 1918–1938, *Mūsų žinynas*, 1938, Nr. 11–12, p. 818.

⁵⁴ *Enciklopedinis karybos žodynas*, red. Z. Kulys, E. S. Kisinas, V. Tininis ..., p. 317.

⁵⁵ *Lauko tarnybos statutas, I dalis*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1923; *Lauko tarnybos statutas, I dalis*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931.

⁵⁶ *Lauko tarnybos statutas, I dalis*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 49.

nių, dalinių ir padalinių vadai ir štabai⁵⁷. Pačiame dokumente kaupiami taktinės žvalgybos duomenys suprantami kaip vienas sėkmingos karinės operacijos veiksmų: „*Kad sektųsi kariauti, kiekvienas viršininkas turi žinoti visa, kas galėtų turėti įtakos jo kariuomenės veiksmams; kliudyti priešininkui šių žinių gauti; visomis priemonėmis rinkti žinių apie artimiausias savo dalis, nelaukdamas, iki orientuos vyresnysis viršininkas.*“⁵⁸

Statute nurodyti keli taktinės žvalgybos būdai: paieška ir stebėjimas (sekimas), šnipinėjimas (čia traktuojamas kaip žvalgų prasiskverbimas į priešą gretas, siekiant išsiaiškinti priešą planus), belaisvių ir vietos gyventojų apklausa, prieš siunčiamų laiškų ir telegramų nagrinėjimas, telefonu ir radijo ryšiu perduodamos informacijos pasiklausymas, aerofotografavimas⁵⁹.

Žvalgybos duomenų rinkimą organizuoti buvo patikėta junginio štabo, o ten kur nebuvo štabo – kovinio vieneto viršininkui. Štabo surinkti žvalgybos duomenys – tai informacija apie priešą kovinių vienetų sudėtį, galimus artilerijos taikinius, prieš artilerijos baterijų sudėtį, prieš gynybinius veiksmus (inžinerinius įtvirtinimus), judėjimą geležinkeliu, prieš aerodromų vietas, lėktuvų skaičių, vietos gyventojų nuotaikas, prieš užimtos teritorijos ekonominę padėtį, bendrą užimtos vietos padėtį. Atskiri žvalgybos viršininkai privalėjo rinkti žinias jau atsižvelgdami į konkrečias užduotis⁶⁰. Remiantis dokumento nuostatomis, žvalgus⁶¹ turėjo skirti visos kovinės dalys, bet numatyta, jeigu atstumas iki prieš dislokacijos vietos didesnis negu pusės dienos žygio, žvalgybos užduotys turi būti pavestos kavalerijai, o tinkamomis oro sąlygomis – taip pat ir aviacijai⁶². Be kita ko, statute teigiama, kad žvalgyba, kaip ir karas, pasižymi *puolamąja dvasia*. Ši mintis buvo grindžiama tuo, kad

⁵⁷ *Enciklopedinis karybos žodynas*, red. Z. Kulys, E. S. Kisinas, V. Tininis ..., p. 706.

⁵⁸ Citata, *Lauko tarnybos statutas, I dalis*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 49.

⁵⁹ *Ten pat*, p. 49–50.

⁶⁰ *Lauko tarnybos statutas. I dalis*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 50–51.

⁶¹ Žvalgas šiame kontekste suprantamas kaip Lietuvos kariuomenės karys, kuris renka ir kaupia informaciją apie veikiančią priešą, *Enciklopedinis karybos žodynas*, red. Z. Kulys, E. S. Kisinas, V. Tininis ..., p. 702.

⁶² *Lauko tarnybos statutas. I dalis*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 51–52.

taktiniai žvalgų veiksmai, prasidėjus mūšiui, turi būti sutelkti į priešų kovos rikiuotės sparnus, ieškant labiausiai pažeidžiamų vietų, kad, jas radus, galima būtų apsupti, išsiskverbti į priešų užnugarį. Veikiant tokiomis sąlygomis buvo galimi žvalgybos grupių susirėmimai su priešais, todėl ir pačios žvalgybos grupės turėjo būti gerai parengtos kovai⁶³. Tai itin aktualu buvo atliekant kavalerijos žvalgybos užduotis, kurios turėjo koviniam žvalgybos patruliui būdingų bruožų – žvalgybos užduotis jis turėjo vykdyti ne tik slaptaite stebėdamas, bet ir antpuoliais bei aktyviais kovos veiksmais. Pėstininkų žvalgybos užduotys statute apibrėžtos irgi panašiai, išskyrus tai, kad jos buvo vykdomos artimame ruože, dažniausiai savo pajėgų ir priešų sparnuose. Be to, vykdant pėstininkų žvalgybos užduotis, buvo numatyta informaciją rinkti kiek įmanoma slaptaite, o susiremti su priešais – tik išimtiniais atvejais, kai nėra jokios kitos galimybės tęsti užduotį. Dokumente reglamentuota ir oro žvalgyba, kurią numatyta naudoti dideliu nuotoliu ir dideliems plotams žvalgyti. Ji vertinta dėl žvalgybos duomenų perdavimo operatyvumo⁶⁴. Statute pažymėta ir tai, kad skirtų užduočių žvalgybos veiksmus turi atlikti ir kitos kariuomenės rūšys bei tarnybos – artilerijos, inžinerijos, ryšių ir kitos, bet būtinai vengiant sąlyčio su priešais⁶⁵.

Pažymėtina, kad šio dokumento visas reglamentas galiojo iki 1936 m., kai daugelis nuostatų buvo perkeltos į iš naujo patvirtintą dokumentą *Pėstininkų statutai. II dalis*. Vertinant su žvalgyba susijusias normas galima pastebėti, kad Pirmojo pasaulinio karo frontuose pasiteisinę, tuo metu modernūs žvalgybos būdai, t. y. perimtus iš priešų dokumentų nagrinėjimas, radijo ir telefono pokalbių pasiklausymas, žvalgyba iš oro ir ant žemės, karo pabėgėlių ar belaisvių apklausos⁶⁶, buvo integruoti ir į aptariamą statutą.

⁶³ *Ten pat*, p. 53.

⁶⁴ *Ten pat*, p. 55, 64–64, 69–70.

⁶⁵ *Ten pat*, p. 75.

⁶⁶ T. J. Finnegan, *Military Intelligence at the Front, 1914–1918, Studies in Intelligence*, 2009, Vol. 53, p. 25–26, 38.

3 lentelė. 1919–1940 m. Lietuvos kariuomenėje išleisti kovos statutai⁶⁷

Eil. nr.	Ginkluotųjų pajėgų rūšis		Pėstininkai
	Metai	Visos pajėgų rūšys	
1.	1919	Lauko tarnybos statusas	Laikinis rikiuotės statusas
2.	1920	–	–
3.	1921	–	Pėstininkų rikiuotės statusas (projektas)
4.	1922	–	Pėstininkų rikiuotės statusas. I dalis. Pėstininkų parengimas
5.	1923	Lauko tarnybos statusas. I dalis	Pėstininkų rikiuotės statusas. II dalis. Pėstininkų veiksmai manevrinėse kautynėse
6.	1924	–	–
7.	1925	–	–
8.	1926	–	–
9.	1927	–	–
10.	1928	–	Pėstininkų rikiuotės statusas. I dalis. Pėstininkų mokymas
11.	1929	–	–
12.	1930	–	Pėstininkų rikiuotės statusas. I dalis
13.	1931	Lauko tarnybos statusas. I dalis	Pėstininkų rikiuotės statusas. II dalis
14.	1932	–	–
15.	1933	–	–
16.	1934	–	–
17.	1935	–	–
18.	1936	–	Pėstininkų statusas. II dalis. Kautynės
19.	1937	–	Pėstininkų statusas. I dalis. Rikiuotė
20.	1938	–	–
21.	1939	–	Pėstininkų statusas. II dalis. Kautynės
22.	1940	–	–

⁶⁷ Lentelė sudaryta remiantis: P. Jakštas, Lietuvos karinė spauda 1918–1938, *Mūsų žinynas*, 1938, Nr. 11–12, p. 819–823; V. Statkus, *Lietuvos ginkluotos pajėgos 1918–1940 m. ...*, p. 709–718; taip pat išlikusiomis kovos statutų redakcijomis.

Artillerija	Kavalerija	Aviacijos pajėgos	Priešlėktuvinė gynyba
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
Artillerijos rikiuotės statusas. I dalis. Pabūklo mokymas; Artillerijos rikiuotės statusas. II dalis. Baterijos mokymas	Kavalerijos statusas. I dalis. Vieno mokymas	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	-
-	-	-	Priešlėktuvinės apsaugos oro sekėjų tarnybos statusas
Artillerijos rikiuotės statusas. II dalis. Kautynės; Artillerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statusas	-	Aviacijos naikintuvų statusas	-
Artillerijos rikiuotės statusas. I dalis. Rikiuotė	Kavalerijos statusas. II dalis. Kautynės	-	-
-	-	Žvalgomosios aviacijos statusas	-
Artillerijos statusas. I dalis. Rikiuotė	-	-	-

Pėstininkų statutai

Pėstininkai aptariamuoju laikotarpiu buvo pagrindinė Lietuvos ginkluotųjų pajėgų rūšis, kuriai turėjo būti skiriamos svarbiausios kovinės užduotys, o standartizuotose kovos taisyklėse reglamentuoti visi jų veikimo principai. Pirmasis rekomendacinio pobūdžio dokumentas, kuriame nurodyti aptariamąjo laikotarpio Lietuvos kariuomenės pėstininkų kovos principai, buvo 1919 m. išėjęs leidinys *Pėstininkų kova lauke*⁶⁸. Tai nebuvo savarankiškai parengtas taisyklių rinkinys, o Prancūzijos kariuomenės analogiško leidinio pažodinis vertimas. Pirmasis norminis dokumentas, apibrėžęs pėstininkų kovos taktiką, buvo tais pačiais metais išleistas *Laikinasis rikiuotės statutas*. 1921 m. buvo parengtas ir išleistas *Pėstininkų rikiuotės statutas*, o po metų – papildyta šio statuto versija, kurioje išskirta dalis pėstininkų rengimui reglamentuoti. 1923 m. pasirodė šio statuto II dalis – bendrieji reikalavimai pėstininkų veiksams mobilioje kovoje. Praėjus metams buvo išleisti šių dviejų statutų papildymai pastebėtomis klaidomis ištaisyti ir pakeitimams pateikti. 1928 m. su papildymais *Pėstininkų rikiuotės statutas*, t. y. I dalis, skirta pėstininkų mokymui, buvo vėl išleistas. 1930 ir 1931 m. buvo pakartotinai išleistos šių dviejų kovos statutų versijos. Visiškai naujas *Pėstininkų statutas*, skirtas išskirtinai jų kovos veiksams, pasirodė 1936 m., o nauja *Pėstininkų statuto* dalis, apibrėžianti rikiuotės specifiką, – 1937 m. Paskutinis aptariamąjo laikotarpio pėstininkų kovos veiksmus reglamentuojantis statutas buvo išleistas 1939 m.

1923 m. patvirtintame ir išleistame, o 1931 m. perleistame leidinyje *Pėstininkų rikiuotės statutas. II dalis. Pėstininkų veiksmai manevrinėse kautynėse* pažymėta, kad šio dokumento tikslas – pateikti bendrą tų laikų kovos etapų vaizdą ir diegti suvokimą, kad pėstininkams privalu sąveikauti ne tik tarpusavyje, bet ir su kitomis pajėgų rūšimis, taip pat akcentuoti intensyvaus ugnies priemonių ir technikos naudojimo svarbą⁶⁹.

Statute pagal kovos veiksmų pobūdį reglamentuotos trijų rūšių karinės operacijos (mūšiai): puolamosios, gynybinės ir pasitiktinės. Bet labiausiai akcentuojami puolamieji, o ne gynybiniai kovos veiksmai. Pabrėžiama, kad karinėse operacijose pergalės pasiekiamos tik vykdant puolamuo-

⁶⁸ *Pėstininkų kova lauke*, Krašto apsaugos ministerijos Literatūros skyrius, Kaunas, 1919.

⁶⁹ *Pėstininkų rikiuotės statutas. II dalis. Pėstininkų veiksmai manevrinėse kautynėse*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 5.

sius veiksmus, kurie traktuojami kaip suteikiantys iniciatyvos išlaikymo garantiją. Tokių veiksmų tikslas – sunaikinti gyvąją priešų jėgą ir užimti jo kontroliuojamą teritoriją, o tokių karinių operacijų sėkmės lemiamasis veiksnys – ugnis ir judesys, ypač ugnies galia⁷⁰. Kaip puolamųjų veiksmų pagrindas buvo išskirti tik du gana primityvūs, savaimė suprantami, visos karinės operacijos vykdančios reikalingi veiksniai: nusiteikimas puolimą atlikti iki galo ir tinkamai suderinti pėstininkų ir artilerijos veiksmai. Taip pat buvo išskirtos keturios tokio pobūdžio operacijų fazės: artėjimas, kontakto su priešininku sudarymas, puolimas ir ataka, kartu su užimtos priešų kontroliuojamos teritorijos užėmimu⁷¹. Pažymėtina, kad čia lemiamoji puolimo fazė – ataka suprantama kaip priešų gyvosios jėgos naikinimas durtuvais. Tokio pobūdžio operacijos buvo būdingos manevriniam karui.

Gynybinės operacijos ir gynybiniai veiksmai dokumente pateisinami tik kaip laikini, kol bandoma tausoti savo pajėgas, siekiant jas panaudoti puolimui kitoje vietoje, arba kol vietos sąlygos nepalankios puolimui ar norint laimėti laiko⁷². Šiais veiksmais turėjo būti siekiama išlaikyti tam tikrą teritoriją. Čia gynybiniai kovos veiksmai sieti su poziciniu karu, aptarta ir pozicijos, kaip specialiai įtvirtinto gynybos rajono, specifika. Gynybinių veiksmų pagrindiniu sėkmės veiksniumi laikyta ugnis (sunkiųjų kulkosvaidžių), o judesys atliekamas tik siekiant išstumti priešininko pajėgas⁷³.

Trečioji pėstininkams skirtame statute reglamentuota karinių operacijų rūšis – pasitiktinė kova, tuo metu vadinta *susitinkamosiomis kautynėmis*, buvo dviejų puolančių kovos veiksmus vykdančių pusių susirėmimas. Ši operacijų rūšis taip pat buvo būdinga manevriniam karui. Dokumente pateiktos keturios tokių operacijų ypatybės: prasta abiejų pusių parengtis kovai, situacijos neaiškumas, kova dėl iniciatyvos, greitų ir netikėtų kovos veiksmų svarba⁷⁴.

Be kita ko, statute pabrėžta nuolatinės pėstininkų žvalgybos reikšmė. Taip pat akcentuotas ir psichologinis karių pasirėmimas: *auklėjant turi būti kariams įskiepyta <...> puolimo dvasia⁷⁵*, – kuris taip pat sietas su puo-

⁷⁰ *Ten pat*, p. 5, 32–33.

⁷¹ *Ten pat*, p. 33, 35.

⁷² *Pėstininkų rikiuotės statutas. II dalis. Pėstininkų veiksmai manevrinėse kautynėse*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 6–7.

⁷³ *Ten pat*, p. 127–132.

⁷⁴ *Ten pat*, p. 168–169.

⁷⁵ *Ten pat*, p. 23.

lamiesiems uždaviniais būdingais energingumo, judrumo ir veržlumo broūžais. Pažymėtina, kad šiame statute, be artilerijos ir aviacijos paramos, buvo aptarti ir šarvuotųjų kovos mašinų paramos pėstininkams ypatumai. Būtent tankus naudoti buvo numatyta tik vykdant puolamuosius kovos veiksmus ir tik remiant pėstininkams. Jokių savarankiškų užduočių šioms kovos mašinoms numatyta nebuvo. Panašiu principu ketinta naudoti ir šarvuotuosius traukinius, išskyrus tik tai, kad jais remtis galima buvo ir organizuojant gynybinius kovos veiksmus⁷⁶. Šis standartizuotų normų dokumentas galiojo iki 1936 m., kol buvo patvirtintas naujas statutas.

1936 m. išleistame pėstininkams skirtame leidinyje *Pėstininkų statutas. II dalis. Kautynės* jau galima pastebėti daug pokyčių. Šis dokumentas buvo pozicionuojamas kaip pagrindinis Lietuvos ginkluotųjų pajėgų standartizuotų kovos normų rinkinys. Statuto preambulėje buvo pateiktas kariuomenės vado įsakymas, skelbiantis, kad dokumente apibūdinamas pėstininkų, kaip pagrindinės sausumos pajėgų rūšies, veikimas mūšyje, išsamiai nagrinėjami pagrindiniai pėstininkų vienetų kovos veiksmai, įvairios kovos rūšys. Įsakyme pažymėta, kad žemesniesiems pėstininkų vienetų vadams (kuopos ir žemesniems) statute yra pateikta visa kovojant reikalinga informacija ir pamatinės žinios apie kitas sausumos ir aviacijos pajėgų rūšis. Taip pat pabrėžta, kad šio dokumento nuostatomis turi vadovautis ir kitos pajėgų rūšys, veikdamos pėščiaja kovos rikiute, o visi pėstininkų ir kitų pajėgų rūšių vadai privalo išmanyti visas pateiktas nuostatas, kad gebėtų efektyviai veikti sąveikaudami su pėstininkais⁷⁷. Šiame statute, priešingai negu prieš tai galiojusiam, jau nebetiegiama, kad karinių operacijų tikslas yra sunaikinti priešo gyvąją jėgą, nes tikslas formuluojamas taip – sunaikinti *priešo jėgas*. Nepakitęs liko manevro, kaip ugnies ir judesio derinio, siekiant galutinio tikslo, traktavimas – pėstininkai turi pasiekti priešą ir nugalėti jį durtuvų kovoje⁷⁸. Šiame dokumente jau aiškiai nurodoma, kad kovos veiksmai gali būti ir puolamieji, ir gynybiniai. Nėra skiriami geresni ar blogesni veiksmai, abu variantai galimi – tai priklauso nuo sąlygų. O pajėgų gebėjimas taikyti abiejų rūšių veiksmus pakaitomis vertinamas kaip tinkamas pasirengimas kovai, nes,

⁷⁶ *Ten pat*, p. 30.

⁷⁷ *Pėstininkų statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1936, p. 3.

⁷⁸ *Ten pat*, p. 123.

kaip nurodyta dokumente, karinės operacijos nebūna tik puolamosios ar tik gynybinės, jos – abiejų veiksmų kombinacija.

1931 ir 1936 m. statutuose skiriasi ir sudėtingų mūšio sąlygų vertinimas, nes naujesniame statute kova miške, naktį, esant rūkui, traktuojama kaip vykstanti veiksmų efektyvumą didinančiomis, o ankstesniame – sunkinančiomis ir jį ribojančiomis aplinkybėmis⁷⁹. Kita šio statuto taktikos naujovė – gynybinių kovos veiksmų skirstymas į normalaus ir plataus baro gynybą, kur pirmuoju atveju sėkmės veiksniumi laikoma ugnis, o antruoju – judesys (*smūgis*). Taigi gynybinių veiksmų metu įvykdyti užduotį jau siekiama ne tik ugnimi, bet ir taktiniu judėjimu. Be to, pažymimi operatyvinio ir taktinio stabdymo veiksmai, apie kuriuos ankstesniame dokumente nebuvo užsiminta⁸⁰. Čia jau galima pastebėti, kad gynybiniai veiksmai nenuvertinami, o juos siekiama kuo nuodugniau aprašyti, detalizuoti, pabrėžti efektyvumo didinimo veiksnius (vietovės parengimą, maskavimą ir pan.), išnagrinėti kovos fazes. Be kita ko, šiame statute atskirai nebeiškiriama pasitiktinė kova, ji aprašoma tik kaip puolamosios kovos sudedamoji dalis. Dar čia paminėta nauja kovos forma, kurios ankstesniame dokumente nebuvo, t. y. stabdomoji kova, kurią organizuoti buvo numatyta siekiant laimėti laiko, tausoti pajėgas ar sekinti priešą. Operatyvine ir taktine prasme šie stabdomieji veiksmai apėmė stabdymą ugnimi, trumpalaikį gynimąsi, pasalas, riboto ploto puolimą, kelių, tiltų ardymą, minavimą ir kliūčių priešo pajėgoms sudarymą, siekiant riboti jų mobilumą. Ši kovos forma buvo puolamųjų ir gynybinių veiksmų derinys, kuriame pastarieji vyravo. Stabdomosios kovos veiksmai paprastai buvo numatyti pėstininkams, turintiems sunkiosios ginkluotės, ir artilerijai, o likę pėstininkai turėjo atlikti saugos, žvalgybos užduotis ir sudaryti mobilų rezervą⁸¹. Į aptariamąjį statutą įtrauktos stabdomosios karinės operacijos rodo, kad Prancūzijos ir Vokietijos pajėgose taikoma karybos teorija buvo perimama ir Lietuvos kariuomenėje⁸². Dar net neįtraukta į standartizuotų normų dokumentą, ši kovos veiksmų rūšis buvo pristatoma ir analizuojama viešojoje spaudoje.

⁷⁹ *Ten pat*, p. 5–7.

⁸⁰ *Ten pat*, p. 8–11.

⁸¹ *Ten pat*, p. 139, 194–197.

⁸² V. Jokubauskas, *Karinė doktrina: tarpukario Lietuvos kariuomenės atvejis (1923–1940 m.)*, *Karo archyvas*, 2014, t. XXIX, p. 151.

Štai ką tik Generalinio štabo karo akademiją Vokietijoje baigęs būsimasis kariuomenės vadas gen. št. plk. ltn. S. Raštikis karo mokslo žurnale *Mūsų žinynas* 1932 m. dėstė, kad Vokietijos kariuomenės stabdomųjų operacijų tikslas – laimėti laiko ir padaryti priešui kuo daugiau nuostolių, kartu taupant savo pajėgas. Savo pajėgų tausojimas laikytas vadovybės veiklos prioritetu, nes dėl silpnumo besiginantieji neišvengiamai turėtų veikti plačiame fronte. Taip pat stabdomojoje kovoje pajėgos privalėjo nuolat skirtingais intervalais keisti traukimosi ir priešinimosi taktikas⁸³.

Tame pačiame statute gen. št. plk. ltn. K. Grinius 1934 m. analogiškai pristatė Prancūzijos kariuomenės požiūrį į stabdomąsias operacijas ir teigė, kad gynyba ir stabdomieji veiksmai, net ir turint negausias pajėgas, yra įmanomi, jie organizuojami tikslingai nusprendus trauktis, sulaukiant priešų pajėgas tam tikromis kryptimis ir informuojant štabą apie priešų laimėjimus, taip pat siekiant laimėti laiko, nukreipti priešų pajėgas į iš anksto numatytas kovos vietas, kur joms būtų suduotas netikėtas smūgis, ir visais atvejais stabdyti priešų vengiant lemiamų kautynių⁸⁴. Tačiau dar iki pasirodant šiems straipsniams, stabdomosios operacijos Lietuvos karininkams buvo ne naujiena: jie su šios kovos ypatumais buvo supažindinti Aukštosios karo mokyklos Generalinio štabo kursuose. Tas pats gen. št. plk. ltn. K. Grinius, remdamasis Prancūzijos karo mokslo nuostatomis, 1932 m. aiškino kursantams mobiliosios gynybos, kurią vykdant buvo numatyti ir stabdomieji veiksmai, specifika⁸⁵. Taigi naujos kovos formos įtraukimas turėjo būti natūralus reiškinys, paskatintas karininkų rengimo teorijoje jau taikytos praktikos.

Grįžtant prie aptariamojo statuto galima pažymėti, kad, be jau minėtų dalykų, šiame dokumente buvo ir naujovių: aptarta karo meto kovinių vienetų sudėtis ir organizacija, pateikti pėstininkų naudojamų ginklų techniniai duomenys, šaudymo taisyklės, nurodytos pagalbinės karių naudojamos priemonės (inžinerinio darbo įrankiai, priešcheminės apsaugos ir ryšio priemonės), aptarta artilerijos ir kavalerijos kovinių vienetų organizacinė struktūra ir taktinis naudojimas, kovos veiksmų specifika žiemos

⁸³ V. Jokubauskas, „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas, *Tarpukario Lietuvos atvejis* ..., p. 250.

⁸⁴ *Ten pat*, p. 250–251.

⁸⁵ K. Grinius, Judrus gynimas, Generalinio štabo kursų leidinys, 1932, *VDKM*, S-18509, l. 4–6.

metu esant sniego, šarvuotųjų automobilių naudojimo žvalgybai, apsaugai, ugnies paramai ir ryšiams palaikyti ypatumai⁸⁶. Taip pat buvo išplėta teorinė dalis apie šarvuotųjų kovos mašinų naudojimą, tankų veiksmams reglamentuoti ne tik kaip tiesioginės paramos pėstininkų veiksmams puolamosiose operacijose vienetų, bet ir kaip savarankiškus uždavinius – prasiveržimą į priešo pozicijų gilumą ir artilerijos bei rezervų naikinimą – galinčius įgyvendinti padalinius⁸⁷. Naujovė čia buvo reglamentavimas partizaninės kovos veiksmų, kuriuos reguliariųjų pajėgų kariai turėjo vykdyti priešo užnugaryje, kad sumažintų priešo pajėgų išgyvenamumą ir apribotų jų mobilumą⁸⁸. Be kita ko, šiame statute jau buvo pristatyti pėstininkų kovos būdai su priešo kavalerijos, šarvuotųjų kovos mašinų daliniais, priešlėktuvinės apsaugos specifika, išsamiai aprašyti priešcheminės apsaugos, dūminių uždangų naudojimo maskuojant įvairius veiksmus ypatumai⁸⁹. Pažymėtina, kad šis 1936 m. išleistas statutas 1938 m. buvo išverstas į rusų kalbą, išleistas ir naudotas Sovietų Sąjungos kariuomenės kariams mokyt⁹⁰. Tai rodo siekį pažinti Lietuvos ginkluotųjų pajėgų, kaip eventualaus priešo, taktiką ir organizacinę struktūrą pasirengimo karui etape.

Apibendrinant 1931 ir 1936 m. pėstininkų kovos statutų ypatybes pasakytina, kad šių dokumentų struktūra kardinaliai skiriasi, vėlesniojo statuto struktūra yra kur kas detalesnė, pats dokumentas – platesnis, išsamiai aprašomas kiekvienas veiksmas ar aptariamas dalykas, o ir šio dokumento tikslas konkretesnis – ne tik pateikti kovos principus, bet ir visą mūšiui reikalingą informaciją, kuria vadovaujantis turėjo būti organizuojami kovos veiksmai. Taip pat 1936 m. dokumentas išsiskiria kalbos nuoseklumu, sklandumu, aiškiai ir standartizuotai vartojami karybos terminai. Šis statutas apima platesnius kovinių vienetų taktinius veiksmus, aiškiau reglamentuoja įvairių karinių operacijų vykdymą.

1939 m. išleisto Pėstininkų statuto, skirto kovos veiksmams reglamen-

⁸⁶ *Pėstininkų statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1936, p. 16–21, 45–49, 65–78, 245, 216–217.

⁸⁷ *Ten pat*, p. 206–207.

⁸⁸ *Ten pat*, p. 247–250.

⁸⁹ *Ten pat*, p. 262–263, 411, 420, 424, 438.

⁹⁰ J. Vaičenonis, Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939), *Darbai ir dienos*, 2000, t. 21, p. 161, J., У. Литовский боевой устав пехоты, *Mūsų žinynas*, 1938, Nr. 10, p. 626–627.

tuoti, redakcija – pakartotas 1936 m. dokumentas, kuriame ištaisytos korrektūros klaidos, bet esminių pakeitimų nepadaryta. Minėtinas tik vienas nedidelis pakeitimas – vietoje 1936 m. statute aprašytų pėstininkų kovos veiksmų prieš artileriją atsirado kovos veiksmų prieš kavaleriją aprašymas⁹¹. Kariams netgi buvo leidžiama naudotis 1936 m. dokumento redakcija, pažymėjus ištaisytus netikslumus.

1922 m. išleistame ir 1931 m. perleistame *Pėstininkų rikiuotės statute*, skirtame pėstininkų rengimui rikiuotės veiksmams, gana plačiai pateikiami įvairūs su rikiuote susiję nurodymai. Tačiau čia aptarsime tik tas nuostatas, kurios tiesiogiai siejosi su kovos veiksmų mokymu, t. y. su kovos rikiuote, tuo metu vadinta *manevrine*. Įžanginėje dokumento dalyje pažymėta, jog statuto nuostatomis privalo vadovautis visi vadai, kad būtų suvienodintas karių mokymas ir kartu vieningai taikomos karo doktrinos idėjos⁹². Remiantis šiuo dokumentu, kovos rikiuotės mokymas buvo orientuotas į kovinių vienetų rengimą puolamiesiems veiksmams. Keltas tikslas – kovotoją išmokyti greitai persirikiuoti pagal poreikį, vietovėje tvarkingai judėti rikiuote, atsiradus kliūčių, keisti judėjimo būdus (eiti, bėgti, šliaužti), užimti šaudymo pozicijas arba priedangas, naudoti kas-tuvėlį atliekant puolimo ir gynybos veiksmus, šaudyti iš įvairių padėčių ir įvairiomis sąlygomis (judant ir nejudant), surasti ir nurodyti taikinius, valdyti ugnį (ją paskirstyti, sutelkti, nutraukti) pagal komandas ir savarankiškai, stebėti priešo ir savo pajėgų karius, perduoti komandas. Šios rikiuotės veiksmų iš esmės turėjo būti mokoma skyriaus sudėtyje⁹³. Buvo numatytos trijų tipų rikiuotės: *vorelė*, *sauja* ir *vilnis*. Pirmuoju atveju kariai buvo laisvai rikiuojami vienas už kito penkių metrų atstumu: šios rikiuotės privalumai – galimybė prisitaikyti prie vietovės, esant siauroms priedangoms, ir taip išvengti priešo artilerijos ugnies, taip pat apsaugoti sparnus. *Sauja* – laisvos formos rikiuotė, kuria, sekdami vadą, kariai turėjo judėti grandimis išlaikydami ne daugiau kaip penkių metrų atstumą; naudojama puolant, kai tikimasi priešo ugnies, apšaudant artilerijai,

⁹¹ *Pėstininkų statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1936, p. 262; *Pėstininkų statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1939, p. 262.

⁹² *Pėstininkų rikiuotės statutas. I dalis. Pėstininkų parengimas*, Vyriausiojo kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1931, p. 7.

⁹³ *Ten pat*, p. 104–105.

raižytoje vietovėje, turint plačias priedangas, veikiant su tankais. Trečioji kovos rikiuotė – *vilnis* buvo laužyta, sudaryta išlaikant penkių ar daugiau metrų atstumą, naudojama vykdant frontaliąsias ugnies kovos veiksmus ir rengiantis paleisti ugnį. Be šių pagrindinių rikiuočių, šiame statute pažymėta, kad, atsižvelgiant į kovos aplinkybes, galima organizuoti ir kitų tipų rikiuotes (*kartį, dvilypes vilnis*)⁹⁴. Manevravimo rikiuotė buvo skaidoma į dviejų rūšių artėjimo rikiuotes (*vorelę ir saują*) – prieškovinę ir kovos (*vilnį*). Pažymėtina, kad 1928 m. išleisto *Pėstininkų rikiuotės statuto*⁹⁵ nuostatos buvo tapačios 1922 m. išleisto dokumento nuostatomis.

1937 m. išleidus *Pėstininkų rikiuotės statutą*⁹⁶, nebegaliojo aptartasis statutai. Remiantis šiuo dokumentu, manevravimo rikiuotė naudojama, kad pajėgos galėtų patogiai ir saugiai judėti prieš užimtame kovos veiksmų rajone. Jame nurodyti tie patys kaip ir anksčiau rikiuotės tipai (*vilnis, vorelė, sauja*), taip pat rūšys, tik plačiau aprašyta jų paskirtis: artėjimo rikiuotė turėjo būti organizuota siekiant saugiai judėti prieš kovos veiksmų įtakos rajone, kai artėjama prie kovos lauko prieš puolimą ir kovos rikiuotės išsiskleidimą. O pati rikiuotė apibrėžta kaip kovai pritaikytas vienetų suskirstymas vietovėje⁹⁷. Numatyti šia rikiuote išsidėsčiusių kovotojų veiksmai – tokie pat kaip ir ankstesniajame statute. Nauja 1937 m. dokumente tai, kad buvo detalizuoti individualūs kario judėjimo būdai, pateikiant ne tik jų aprašymą, bet ir vizualų vaizdą⁹⁸. Visi kiti su manevravimo rikiuote susiję nuostatai liko tapatūs anksčiau patvirtintiems.

Apibendrinant pėstininkų standartizuotų kovos statutų redakcijas pažymėtina, kad iki XX a. 4-ojo dešimtmečio vidurio jų normos iš esmės nekito, 3-iojo dešimtmečio pradžioje išleisti dokumentai buvo tik perleidžiami, jų nuostatos taip pat nesikeitė.

Nagrinėdami nuo 4-ojo dešimtmečio vidurio leistus pėstininkų kovos statutus matome visai kitą situaciją. Tai jau – naujo tipo dokumentai,

⁹⁴ *Ten pat*, p. 107–115.

⁹⁵ *Pėstininkų rikiuotės statutai. I dalis. Pėstininkų mokymas*, Vyriausiojo kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1928.

⁹⁶ *Pėstininkų statutai. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937.

⁹⁷ *Pėstininkų statutai. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 6–8.

⁹⁸ *Ten pat*, p. 34–41.

kurių normos aiškiai apibrėžė kovos veiksmų principus ir kuriuose daug dėmesio skiriama pėstininkų veiksams įvairiose eventualaus mūšio su bet kuriomis tuo metu galimomis priešo pajėgomis situacijose, taip pat sąveikai ir kitų pajėgų veiksmų ypatumams.

Kiek kitokia padėtis susiklostė rengiant pėstininkų rikiuotės veiksmų statusus: šie dokumentai, net ir pakartotinai išleisti, iš pradžių buvo tiesiog pažodinės versijos, tik 1937 m. statusas buvo iš naujo sudarytas, plačiau išdėstytas, nors jo nuostatų esmė liko ta pati.

Artilerijos statutai

Aptariamuoju laikotarpiu buvo išleisti šeši artilerijos kovos veiksmus ir taktiką reglamentuojantys statutai: 1925 m. – *Artilerijos rikiuotės statusas. I dalis. Pabūklo mokymas ir Artilerijos rikiuotės statusas. II dalis. Baterijos mokymas*⁹⁹, 1937 m. – *Artilerijos rikiuotės statusas. II dalis. Kautynės ir Artilerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statusas*¹⁰⁰, 1938 m. – *Artilerijos rikiuotės statusas. I dalis. Rikiuotė*,¹⁰¹ 1940 m. – *Artilerijos statusas. I dalis. Rikiuotė*¹⁰².

1925 m. *Artilerijos rikiuotės statute*¹⁰³, kuris buvo skirtas veiksams su pabūklų reglamentuoti, buvo detaliam išdėstyti pabūklų transportavimo ir techniniai naudojimo principai, vadų komandos, organizacija. Tais pačiais metais pasirodžiusioje II statuto dalyje, skirtoje baterijos mokymui organizuoti, jau buvo nustatyti ir artilerijos kovos veiksmi. Dokumento pradžioje pažymėta, kad čia pateikiamos tik pagrindinės ir paprasčiausios baterijos rikiavimo formos, kurias naudojant privaloma laikytis

⁹⁹ *Artilerijos rikiuotės statusas. I dalis. Pabūklo mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925; *Artilerijos rikiuotės statusas. II dalis. Baterijos mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925.

¹⁰⁰ *Artilerijos rikiuotės statusas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937; *Artilerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statusas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937.

¹⁰¹ *Artilerijos rikiuotės statusas. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938.

¹⁰² *Artilerijos statusas. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1940.

¹⁰³ *Artilerijos rikiuotės statusas. I dalis. Pabūklo mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925.

statuto nuostatų, tačiau kartu nedraudžiama naudoti ir kitų dokumente nenumatytų rikiavimo būdų¹⁰⁴. Šis teiginys jau savaime suponuoja mintį, kad artilerijos rikiuočių standartizavimas nebuvo tuo metu aktualus ir būtinas dalykas, tad paliktas vadams spręsti savo nuožiūra. Baterijos sudėtis aptariamajame statute taip pat reglamentuota. Ją turėjo sudaryti keturi pabūklai, aštuonios (haubicų – dvylika) šaudmenų dėžės, trys dviračiai ryšininkams, naudojantiems telefono aparatus, kulkosvaidžių būrys ir vežimų vilkstinė (gurguolė). Pateikta ir baterijos struktūra: kovos dalis, baterijos rezervas ir gurguolė. Numatytos dviejų rūšių baterijos rikiuotės – žygio ir kovos¹⁰⁵. Iš esmės šis statutai buvo skirtas baterijos judėjimo tvarkos, ugnies valdymo komandų, šaudmenų tiekimo, pabūklų dalių taisymo klausimams, iškilmių ir ceremonijų rikiuotės veiksmams aptarti. Kovos veiksmų ir taktinių nuostatų dokumente pateikta nebuvo.

Toliau reikėtų plačiau apžvelgti ir 1937 m. išleisto statuto, skirto būtent artilerijos kovos veiksmams, nuostatas. Jo preambulėje pateiktame kariuomenės vado įsakyme, kaip ir kituose statutuose, pažymėta, kad šiame dokumente tik bendrais bruožais aptarti taktiniai pajėgų veiksmai, todėl jo nuostatas reikia lanksčiai derinti atsižvelgiant į konkrečias sąlygas¹⁰⁶. Čia artilerijos veiksmai apibrėžiami kaip kovoje kitoms pajėgų rūšims, ypač pėstininkų ir kavalerijos, teikiama parama. Atskirai savarankiškų užduočių šios rūšies pajėgos pagal statutą neturėjo vykdyti.

To meto artilerijos ugnies galia buvo pakankama, tačiau mobilumas – ribotas dėl vangaus kovos pozicijų keitimo, kuris priklausė nuo kelių pravažumo ir turimų transporto priemonių¹⁰⁷. Lietuvos kariuomenės artilerija aptariamame statute pagal pabūklų rūšis ir jų paskirtį buvo skirstoma į lengvąją (lengvieji 75, 76 ir 84 mm pabūklai ir 105, 127 mm haubicos) ir sunkiąją (sunkieji 105 mm pabūklai ir 155 mm haubicos). Joje vyravo lengvoji artilerija – pabūklai, kuriais, kaip ir kitose Baltijos šalyse, buvo ginkluoti pėstininkų divizijų, taip pat atskirieji artilerijos pulkai ir gru-

¹⁰⁴ *Artilerijos rikiuotės statutai. II dalis. Baterijos mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925, p. 3.

¹⁰⁵ *Artilerijos rikiuotės statutai. II dalis. Baterijos mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925, p. 5–6.

¹⁰⁶ *Artilerijos rikiuotės statutai. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 3.

¹⁰⁷ *Ten pat*, p. 5.

pės¹⁰⁸. Lengvoji artilerija, palyginti su sunkiąja, buvo kur kas judresnė, bet jos ugnies galia ir šūvio nuotolis – kur kas mažesnis.

Dokumente buvo išskirti taktiniai ir techniniai artilerijos uždaviniai. Vykdydama pirmuosius, puolamųjų veiksmų metu ji turėjo saugoti ir remti ugnimi pajėgas artėjimo fazėje, užimant išėties ribą, užtikrinti ugnies paramą joms puolant, o ginantis – neutralizuoti artėjančias priešo pajėgas tolimąja ugnimi, remti saugos pozicijas, neutralizuoti priešo pajėgas, jam priartėjus prie pagrindinių besiginančiųjų pozicijų ir jų gilumoje, remti sąveiką. Šios artilerijos uždavys buvo glaudžiai susijusios su techniniais uždaviniais, kuriuos sudarė priešo gyvosios jėgos, ugnies, vadovavimo ir tiekimo priemonių naikinimas ir slopinimas, jo artilerijos, įtvirtinimų ir kliūčių, šarvuotųjų kovos mašinų naikinimas¹⁰⁹. Pastarųjų sėkmingas įvykdymas buvo tiesiogiai susijęs su gebėjimu valdyti ugnį, kurios efektyvumo veiksniai buvo trys: taiklumas, greitis ir laikas. Dokumente ugnis suskirstyta į tipus, kurių buvo šeši: naikinamoji, slopinamoji, ardomoji, užtveriamoji, trikdomoji ir draudžiamoji¹¹⁰. Visų artilerijos uždavinių įgyvendinimas priklausė nuo artilerijos ugnies valdymo ir gebėjimo priimti konkrečioje situacijoje tinkamus sprendimus. Taip pat paminėtos trys tokio valdymo formos: centralizuotas, necentralizuotas ir mišrusis. Pirmuoju atveju artilerijos vienetai vadovauja, priima sprendimus ir derina jų veiksmus vienas junginio vadas, t. y. valdoma iš vieno centro. Nurodyta, kad, valdant centralizuotai, galima efektyviausiai panaudoti artilerijos ugnį, atsižvelgiant į esamas sąlygas ir uždavinius, taip pat sutelkiant ugnį į taikinius. Toks valdymo būdas turėjo būti taikomas kovojant siauruose kovos veiksmų plotuose, turint pakankamai laiko nenutrūkstamam ryšiui palaikyti ir sekimui užtikrinti, stebėti patogią vietovę ir tinkamas topografines priemones.

Decentralizuotai artilerijai vadovaujama iš kelių centrų, kai artilerijos vienetai priskiriami pėstininkų vadams. Tokiu būdu galima tiksliai koordinuoti artilerijos ir pėstininkų veiksmus ir organizuoti jų sąveiką. Decentralizuoto, arba tikslinio, valdymo būdą buvo numatyta taikyti tada, kai veikiančių pajėgų greitis ir mobilumas yra svarbesnis už ugnies sutel-

¹⁰⁸ V. Jokubauskas, E. Papečkys, Lietuvos kariuomenės artilerijos pabūklai 1919–1940 m., *Karo archyvas*, 2012, t. XXVII, p. 172.

¹⁰⁹ *Artilerijos rikiuotės statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 8, 12–13.

¹¹⁰ *Ten pat*, p. 93, 101.

kimą, kai vietovė nepatogi stebėti ir ryšiui palaikyti, kai kovos veiksmų plotai yra platūs.

Trečiąjį valdymo būdą sudarė abu aptartieji valdymo būdai, efektyviai derinami tarpusavyje, t. y. kai numatyta, kad daliai artilerijos vienetų vadovaus vienas artilerijos junginio vadas, o likusiems padaliniais – pėstininkų vadas¹¹¹. Visus tris valdymo būdus mūšyje numatyta derinti tarpusavyje reaguojant į kintančias sąlygas.

Artilerijos rikiuočių naudojimo standartizuota tvarka buvo nustatyta tik 1938 m., išleidus *Artilerijos rikiuotės statutą*¹¹², skirtą artilerijos žygio, kovos rikiuočių, išskleidimo, vadovavimo, pasirengimui techniniams darbams, kovai ir ugnies valdymo reglamentavimui. Šiame statute buvo numatytos trys artilerijos rikiuotės, dokumente vadinamos „santvarkomis“, – žygio, poilsio ir kovos. Visų jų paskirtis buvo apibrėžta vienodai – prieš užimtoje vietovėje saugiai judėti, naudoti ugnį ir mažinti savo pajėgų nuostolius¹¹³. Čia taip pat reglamentuota dviejų būdų artilerijos baterijos pabūklų statymo ugniavietėje tvarka: vienu atveju buvo galima pabūklus išdėstyti viena linija, tarp jų paliekant vienodus, ne mažesnius kaip dvidešimties metrų tarpus, kitu atveju – netiesia linija, paliekant įvairaus ilgio, bet ne mažesnius nei dvidešimties metrų tarpus, atsižvelgiant į tai, kad baterijos frontas būtų ne ilgesnis kaip šimtas metrų.

Reglamentuojant ugniaviečių užėmimo veiksmus akcentuotas jų masavimo būtinumas ir priešlėktuvinės apsaugos ugnies parama. Nurodyta ir pačios ugniaviečių įrengimo gynybos veiksams tvarka: išvalyti šaudymo lauką, užmaskuoti pabūklus ir kitas priemones nuo oro žvalgybos, įrengti aikštelę pabūklui statyti, numatyti kelius į ugniavietę, juos užmaskuoti, paženklinėti, prireikus pastatyti sargybą, įrengti apkasus, slėptuves, priedangas, atsargines ir klaidinamąsias ugniavietes¹¹⁴.

Vadovaujantis dokumentu, šia tvarka turėjo būti įrengiamos ugniavietės esant palankioms sąlygoms, turint pakankamai laiko, o kitais atvejais buvo galima ir nesilaikyti šių nuostatų, atlikti tik būtiniausius darbus.

¹¹¹ *Ten pat*, p. 25–27.

¹¹² *Artilerijos rikiuotės statutas. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938.

¹¹³ *Ten pat*, p. 23–24.

¹¹⁴ *Artilerijos rikiuotės statutas. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938, p. 111, 147–148.

Statute taip pat reglamentuota nuostata, kad visi artilerijos kariai privalo mokėti visus Pėstininkų statute įtvirtintos manevravimo rikiuotės veiksmus, judėjimo būdus, užimti pėstininkų šaudymo pozicijas ir šaudyti iš įvairių padėčių, naudoti kastuvėlių, dujokaukę, stebėti priešo ir savo pajėgų veiksmus, dubliuoti komandas arba, esant būtinybei, veikti savarankiškai¹¹⁵. Pažymėtina, kad šis statutas buvo susistemintus artilerijos pasirengimo mūšiu veiksmus reglamentuojantis dokumentas.

1940 m. buvo išleistas dar vienas Artilerijos statutas¹¹⁶, skirtas rikiuotės reglamentavimui. Tai buvo ankstesnė pakartota versija, tad išskirtinių ar esminių pakeitimų jame nepadaryta. Tik pakeista artilerijos baterijos pabūklų statymo ugniavietėje tvarka: tarpai tarp pabūklų turėjo būti ne mažesni kaip dvidešimt, o ne trisdešimt metrų¹¹⁷.

Kaip jau minėta, 1937 m. buvo išleistas *Artilerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statutas*, reglamentuojantis šių pajėgų sąveiką mūšio metu. Išėjus šiam dokumentui, nebegaliojo iki tol aktualios *Artilerijos šaudymo su lėktuvu laikinosios taisyklės*. Jis buvo skirtas vadovaujantiems artilerijos ir aviacijos pajėgoms.

Statute numatyta, kad artilerijai priskirti karo aviacijos žvalgai turi vykdyti šias užduotis: žvalgyti artilerijos taikinius ir nustatyti jų padėtį vietovėje, stebėti visą šaudymo procesą ir koreguoti artilerijos ugnį, tikrinti artilerijos ugniaviečių maskavimą¹¹⁸. Šių uždavinių vykdymo tvarka buvo detalčiai aprašyta dokumente. Kaip vienas svarbiausių sėkmingo užduočių atlikimo veiksmų statute nurodytas sklandaus ryšio tarp artilerijos ir jai priskirtų lėktuvų palaikymas ir abiejų pajėgų specifikos suvokimas. Ryšiai tarp šių sąveikaujančių vienetų turėjo būti palaikomi dviem kryptimis: iš lėktuvo – su žeme ir žemėje – su lėktuvu. Pirmuoju atveju buvo numatyta naudoti šias ryšio priemones: radijo telegrafą, radijo telefoną, šviečiamąsias dūmų raketas, išmetamuosius pranešimus, žodinius pranešimus, lėktuvui nutūpus ant žemės. Ryšiui su lėktuvu palaikyti buvo numatyta naudoti ryšių aikštelėse tiesiamus audinius, radijo ryšį ir specialiai

¹¹⁵ *Ten pat*, p. 274.

¹¹⁶ *Artilerijos statutas. I dalis. Rikiuotė*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1940.

¹¹⁷ *Ten pat*, p. 108.

¹¹⁸ *Artilerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 6.

sukonstruotą rašytinių pranešimų perdavimo įtaisą (ant popieriaus parašytus pranešimus lėktuvo įgula paimdavo prie virvės pritvirtintu kabliu, skrendant lėktuvui gana žemai)¹¹⁹. Oro žvalgai pagal šį statutą artilerijai nurodyti taikinius galėjo keliais būdais: geografinėmis koordinatėmis, pagal vietovės orientyrus, polinėmis koordinatėmis, taikinių numeriais, šviečiamosiomis raketomis ir numetę iš lėktuvo žemėlapi su pažymėtais taikiniai. Analogišku būdu artilerija turėjo nurodyti taikinius oro žvalgams, išskyrus pagal orientyrus ir šviečiamosiomis raketomis¹²⁰. Oro žvalgai pagal statutą visą reikiamą informaciją rinkdavo fiksuodami objektus plika akimi arba fotografuodami ir šifruodami aeronuotraukas¹²¹.

Apžvelgus artilerijos kovos statutus galima pastebėti, kad iki XX a. 4-ojo dešimtmečio antrosios pusės šioje srityje iš esmės nebuvo reglamentuojami artilerijos veiksmai mūšyje. Planai 1929 m. parengti ir išleisti du artilerijos statutus, skirtus rikiuotei ir lauko tarnybai, nebuvo įgyvendinti dėl sisteminio požiūrio į artilerijos veiksmus neturėjimo. todėl ir standartizuotų normų laiku nesukurta. Bent iš dalies šioje situacijoje galėjo pagelbėti Pėstininkų statutas, kuriame fragmentiškai buvo aptarti artilerijos veiksmai mūšyje. Tik 1937–1938 m. statutuose aiškiai, standartizuotai ir konkrečiai buvo reglamentuoti artilerijos veiksmai mūšyje, taip pat išaiškinta artilerijos ir aviacijos sąveikavimo specifika.

Kavalerijos statutai

Atskirai kavalerijos kovos veiksams reglamentuoti per visą aptariamąjį laikotarpį buvo išleisti tik du statutai – 1925 m. *Kavalerijos statutas. I dalis. Vieno mokymas*¹²² ir 1938 m. *Kavalerijos statutas. II dalis. Kautynės*¹²³. Pirmasis dokumentas buvo skirtas individualiam rengimui, antrasis – jau kompleksinis, išsamus, suderintas su kitų pajėgų rūšių dokumentais.

¹¹⁹ *Artilerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 17, 31.

¹²⁰ *Ten pat*, p. 43, 53.

¹²¹ *Ten pat*, p. 57–58.

¹²² *Kavalerijos statutas. I dalis. Vieno mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925.

¹²³ *Kavalerijos statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938.

1925 m. išleistas *Kavalerijos statutas* buvo skirtas individualiam kavalerijos kario mokymui valdyti žirgą ir pačiai jojimo technikai bendrais bruožais reglamentuoti. Kaip pažymėta jo preambulėje, mokant individualių kavaleristo įgūdžių turi būti parengtas raitelis, kuris tobulai valdytų savo žirgą ir ginklą, jodamas įvairiu greičiu, įvairiomis kovos ir lauko tarnybos sąlygomis¹²⁴. Nuodugniau panagrinėjus šio statuto nuostatas galima pastebėti, kad jame reglamentuota žirgo valdymo technika, vado komandos, raitelio veiksmai tik su kardais ir pikėmis (ietimis), ir tik rikiuotėse ceremonijų metu, o bendresnių nurodymų dėl kovos veiksmų technikos ar taktikos čia nėra.

Plačiau apžvelgti reikėtų 1938 m. Kavalerijos kovos statutą, kurio preambulėje pažymėta, kad dokumentas skirtas bendriesiems kavalerijos kovos principams ir jų ypatumams įvairiomis mūšio aplinkybėmis pateikti. Kadangi jame buvo reglamentuotas pagrindinis kavalerijos kovos būdas – kovos veiksmai pėsčiomis, visos jo nuostatos suderintos su nagrinėto Pėstininkų kovos statuto normomis¹²⁵, šiame dokumente atskleidžia kavalerijos reikšmė kaip sausumos pajėgų rūšies, kuri išsiskiria savo mobilumu ir ugnies galia, taip pat kaip gebanti kovos užduotis vykdyti bet kurioje vietoje ir bet kuriuo laiku. Kavalerijai mobilumo suteikė žirgai ir iš dalies motorizuotosios priemonės, o ugnies galia priklausė nuo automatinųjų ginklų skaičiaus. Kavalerijos statute buvo išvardyti numatyti naudoti ginklai: kardas, karabinas, šautuvas su durtuvu, lengvasis ir sunkusis kulkosvaidžiai, automatinis pabūklas, pistoletas, rankinė ir šautuvinė granatos, retesniais atvejais – ir minosvaidžiai¹²⁶.

Kavalerijos privalumai dokumente apibūdinti keliais aspektais: didelis veikimo spindulys, gebėjimas veikti netikėtai, derinant kovą pėsčiomis ir raitomis, staigiai pradėti ir nutraukti kovos veiksmus, tinkamumas kovoti plačiuose baruose, geba greitai pasinaudoti pasiekta pergale ir išlaikyti užimtas ribas, tiksliai ir greitai keisti kovos intensyvumą¹²⁷. Nors kavale-

¹²⁴ *Kavalerijos statutas. I dalis. Vieno mokymas*, Vyriausiojo štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1925, p. 3.

¹²⁵ *Kavalerijos statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938, p. 3–4.

¹²⁶ V. Jokubauskas, Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba, *Karo archyvas*, 2015, t. XXX, p. 255–256.

¹²⁷ *Kavalerijos statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938, p. 15–16.

rija Lietuvos kariuomenėje tuo metu buvo remiančioji pėstininkų kovos veiksmus ir sąveikaujančioji su jais sausumos pajėgų rūšis, bet dokumente apibrėžti ir savarankiškai vykdomi jos uždaviniai: puolant, ginantis, atliekant žvalgybą, įsiveržiant į priešo užnugarį. Šie savarankiški uždaviniai galimi, jeigu į kavalerijos vienetus būtų integruota (būtų jų sudėtyje) motorizuotųjų ir mechanizuotųjų priemonių, artilerijos, aviacijos ar pėstininkų paramos vienetų¹²⁸. O naudoti kavaleriją taip, kad ši sausumos pajėgų rūšis būtų efektyviausia, numatyta tuomet, kai susiklosčiusiomis mūšio sąlygomis reikia greitai ir netikėtai veikti, būti mobiliai¹²⁹.

Kovos uždaviniai dokumente išdėstyti šia tvarka: žvalgyba, priedanga saugant kovos užduotis vykdančias ar joms besirengiančias pajėgas, kovos rikiuotės sparnų sauga, prieš kovos rikiuotės sparnų ir užnugario puolimas, tuščių fronto vietų užpildymas, judraus rezervo sudarymas, prieš pajėgų persekiojimas, pajėgų atsitraukimo priedanga¹³⁰. Pagal statuto nuostatas, kavaleristai turėjo kovoti pėsčiomis, kaip pėstininkai, nes žirgai buvo tik transporto priemonė tolimiems atstumams greitai įveikti. Kavalerija, esant menkai motorizacijai ir prastai kelių sistemai, iš esmės buvo skirta žvalgybai atlikti, sparnams dengti ir greitai reaguoti į kovos veiksmus, pasiuntus ją į pavojingiausias ruožus¹³¹. Vienai pagrindinių kavalerijos funkcijų – žvalgybai – aptariamajame dokumente skirtas atskiras skyrius, kuriame konstatuota, kad kavalerija žvalgo dideliu atstumu, o arti žvalgybą atlieka pėstininkai¹³². Kavalerijos vienetai per puolamąsias operacijas turėjo rinkti duomenis apie priešo buvimo vietą, veiksmus, pajėgų išdėstymą, saugos postus, kovos pozicijas ir pan., o per gynybines – apie visus priešo pajėgų veiksmus. Atskiriems žvalgybos uždaviniams atlikti turėjo būti formuojamos žvalgomosios rinktinės, kurios informaciją rinktų 10–20 ir daugiau kilometrų atstumu nuo pagrindinių pajėgų. Be to, duomenims rinkti nurodyta naudoti ne tik pasyvų stebėjimą, bet ir kovos veiksmus. Kavalerijos patruliai žvalgybą

¹²⁸ *Ten pat*, p. 5.

¹²⁹ *Ten pat*, p. 16.

¹³⁰ *Ten pat*, p. 17–18.

¹³¹ V. Jokubauskas, Lietuvos kariuomenės kavalerija tarpukariu: reguliarieji pulkai, šauliai dragūnai ir teritorinių dragūnų tarnyba, *Karo archyvas*, 2015, t. XXX, p. 254.

¹³² *Kavalerijos statutas. II dalis. Kautynės*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1938, p. 304.

turėjo vykdyti slapta, vengdami kontakto su priešū¹³³. Remiantis šio statuto nuostatomis, kavalerija galėjo atlikti užduotis visose karinių operacijų fazėse. Lemiamose puolimo fazėse kavalerijos veiksmai sparnuose turėjo būti remiami intensyvia sunkiosios ginkluotės ugnimi, o jos ataka, kaip netikėto susirėmimo su priešū būdas, galėjo būti rengiama tik išskirtiniais atvejais, esant palankioms aplinkybėms, nedidelių, mažesnių už eskadroną, dalinių sudėtyje. Tokių atakų galėjo pasitaikyti žvalgybos, persekiojimo ar priedangos metu, netikėtai užklupus žygiuojančias, besilinsčias, besitraukiančias arba labai išsvargintas priešo pajėgas¹³⁴.

Kaip matyti iš aptartų dokumentų, iki 1938 m. kavalerijos užduotys ir veiksmai mūšyje nebuvo nei standartizuoti, nei atskirai reglamentuoti. Tik kavalerijos žvalgybos užduotys buvo aptartos iki tol galiojusiame *Lauko tarnybos statute*. 1929 m. planuotas parengti naujas *Kavalerijos statutas* nepasirodė. Situacija iš esmės pakito tik 1938 m., išleidus atskirai kavalerijai skirtą ir konkrečiai jos veiksmus mūšyje reglamentuojantį standartizuotų normų dokumentą, kuriame nebeapsiribota žvalgyba, nes jai buvo numatyti ir kur kas modernesni bei universalesni uždaviniai.

Karo aviacijos statutai

Aptariamuoju laikotarpiu buvo išleisti tik du Lietuvos karo aviacijai skirti statutai: 1937 m. *Aviacijos naikintuvų statutas*¹³⁵ ir 1939 m. *Žvalgomosios aviacijos statutas*¹³⁶.

Naikintuvų veiksmus mūšyje reglamentuojančio statuto pasirodymą galima sieti su naujų Lietuvos karo aviacijos orlaivių įsigijimu. Vykdam 1935 m. patvirtintą Lietuvos kariuomenės reformų ir modernizacijos planą, 1936–1937 m. buvo įsigyti 28 nauji naikintuvai (14 – *Dewoitine D.501L* (Prancūzija) ir 14 – *Gloster Gladiator Mk.I* (Didžioji Britanija)¹³⁷. Iki tol Lie-

¹³³ *Ten pat*, p. 305, 308, 318.

¹³⁴ V. Jokubauskas, „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas, *Tarpukario Lietuvos atvejis...*, p. 257.

¹³⁵ *Aviacijos naikintuvų statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937.

¹³⁶ *Žvalgomosios aviacijos statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1939.

¹³⁷ V. Jokubauskas, „Mažųjų kariuomenių“ galia ir paramilitarizmas, *Tarpukario Lietuvos atvejis ...*, p. 160–161.

tuvos karo aviacija naudojo dar 1928 m. įsigytus 15 naikintuvų *Fiat CR.20* (Italija)¹³⁸. Šiame naikintuvų veiksmams reglamentuoti skirtingame statute pažymėta, kad jie – viena efektyviausių puolamųjų priemonių oro mūšyje.

Aktyvūs puolamieji veiksmai ir orlaivių naikinimas turėjo suvaržyti priešo aviaciją, nes tai – vienas veiksmingiausių oro mūšio būdų. Taip pat numatyta naikintuvus naudoti tik ten, kur jie gali veikti efektyviausiai ir kur būtiniausia (tai lėmė pajėgų padėtis, saugomų objektų svarba ir priešo aviacijos aktyvumas). Dokumente nurodyta, kad oro erdvės gynyba naikintuvais būna veiksminga šiomis sąlygomis: turint jų daugiau negu priešas, juos galima panaudoti reikiamoje vietoje ir reikiamu laiku (sutelkimas), sklandžiai sąveikaujant su kitais karo aviacijos ir priešlėktuvinės gynybos padaliniais. Šių orlaivių veikimo pagrindas oro mūšyje buvo manevras ir ugnis¹³⁹. Naikintuvas dokumente apibūdintas tik kaip puolamųjų veiksmų priemonė, stiprinanti puolimą. Pagal statuto nuostatas naikintuvams buvo numatytos keturios pagrindinės kovos užduotys: vykdyti oro erdvės gynybą užtikrinant saugų savo aviacijos pajėgų lėktuvų ir žvalgybos priemonių veikimą, naikinant priešo orlaivius; vykdyti oro erdvės gynybą užtikrinant saugų savo pajėgų bombonešių veikimą, sąveikaujant su priešlėktuvinės gynybos padaliniais; ginti ribotą oro erdvę nuo priešo puolimo ir trukdyti jo žvalgybai veikti. Be šių užduočių, statute nurodyta, kad orlaiviai gali atlikti ir specialias nereglamentuotas užduotis. Šalutinės užduotys, kurias galėjo vykdyti naikintuvai, buvo žvalgyba ir antžeminių taikinių naikinimas kulkosvaidžių ugnimi arba bombomis. Nurodyti naikintuvų veikimo sėkmės veiksniai buvo šie: profesionaliai parengti, bebaimiai ir fanatiškai tikintys „puolimo dvasia“ lakūnai, gera techninė orlaivių būklė ir aprūpinimas modernia ginkluote, išsami žvalgybinė informacija apie priešo aviacijos pajėgas, veiksmų koordinavimas su savo karo aviacijos ir priešlėktuvinės gynybos padaliniais¹⁴⁰. Kovinė naikintuvų padalinių organizacija reglamentuota taip: kovinis vienetas apibrėžtas kaip vienas naikintuvas su lakūnu ir ginkluote, mažiausias taktinis vienetas – grandis (3 arba 4 orlaiviai, išskirtiniais

¹³⁸ G. Ramoška, Grandiozinis pirkinys, Lietuvos aviacijos istorija 1919–1940 m., < <http://www.plienosparnai.lt/page.php?883> > [žiūrėta 2017-09-10].

¹³⁹ *Aviacijos naikintuvų statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 5–6.

¹⁴⁰ *Ten pat*, p. 9–11, 62.

atvejais – 2), neskaldomas vienetas – eskadrilė (3 grandys), operacijos vienetas – grupė (kelios eskadrilės)¹⁴¹.

Kaip jau minėta, naikintuvų kovinių vienetų veiksmai vyko ore, statute buvo reglamentuoti trys tokios kovos etapai: artėjimas, puolimas ir atsitraukimas. Artėjimo metu naikintuvui, kad kova būtų sėkminga, reikėjo kuo ilgiau išlikti prieš nepastebėtam arba „*pirmiau pastebėti, negu būti pastebėtam*“ ir išlaikyti skridimo aukštį, t. y. skristi aukščiau už priešo lėktuvus. Puolantys naikintuvų kovos vienetai taip pat turėjo stengtis skristi aukščiau už priešo lėktuvus ir laikytis virš jų galinės dalies, kuri labiausiai pažeidžiama, taip pat saulėtą dieną neskristi prieš saulę.

Statute buvo reglamentuotos trys naikintuvų puolimo kryptys: iš priekio, iš užpakalio ir iš šono, taip pat numatytas dviejų tipų naikintuvų kovos vieneto atsitraukimas – kaip sudėtinis oro mūšio manevras arba kaip priverstinis atsitraukimas nutraukiant mūšį. Atsitraukimo priežastys galėjo būti trys: po nepasisekusio puolimo, siekiant pasirengti kitam puolimui, priešui netikėtai užpuolus arba kovos metu praradus persvarą, atsiradus techninių ginkluotės ar lėktuvo gedimų ir pažeidimų. Pasitraukimo būdas turėjo būti pasirinktas atsižvelgiant į aplinkybes, tarakime, lėktuvus, atsitraukimą atliekantis nesant techninių kliūčių, turėjo tai daryti staigiais posūkiiais, netiesia skrydžio trajektorija. Kitu atveju buvo galima pasitraukti leidžiantis žemiau už priešo lėktuvus, bet, kaip nurodyta statute, toks atsitraukimo būdas įmanomas tik turint greitesnę už besivejančio priešo naikintuvą, nes dažniausiai besileidžiantis orlaivis būna numuštas¹⁴². Naikintuvų kovos vienetų statute buvo aptartos ir jų rikiuotės: grandies – kampinė ir nuolydžio, eskadrilės – plokščioji nuolydžio ir statmenoji, eskadrilės grandžių rinktinės rikiuotė¹⁴³. Lemiamas mūšio ore pergalės veiksnys – netikėtai ir iš arti paleista ugnis. Be šios nuostatos, statute buvo užfiksuota ir kita – pergalę galima pasiekti, nors ir nepavyko netikėtai pasirodyti, lakūnui sumaniai ir drąsiai atlikus puolimą. Asmeninės lakūnų savybės ir įgūdžiai – valia, pasiryžimas nugalėti, atkaklumas, taiklus šaudymas, profesionalus lėktuvo valdymas, remiantis

¹⁴¹ *Ten pat*, p. 12.

¹⁴² *Aviacijos naikintuvų statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1937, p. 23–25, 27–28, 87.

¹⁴³ *Ten pat*, p. 82–86.

statuto nuostatomis, taip pat lemia kovos veiksmų efektyvumą¹⁴⁴.

Karo aviacijos pajėgų žvalgybos veiksmai buvo reglamentuoti 1939 m. standartizuotų normų dokumente *Žvalgomosios aviacijos statutas*. Jame buvo apibrėžta pagrindinė žvalgybos aviacijos paskirtis – oro žvalgyba, t. y. informacijos apie priešą ir savo kariuomenės pajėgas rinkimas ir teikimas, sąveikavimas su kitomis pajėgų rūšimis, ryšio palaikymas tarp vadovybės ir pajėgų vienetų. Pagal paskirtį žvalgybos aviacija buvo dviejų tipų – tolimosios (strateginė) ir artimosios žvalgybos. Struktūrinis žvalgybos aviacijos organizacinis vienetas – eskadrilė¹⁴⁵. Žvalgomosios aviacijos uždaviniai statute išdėstyti šia tvarka: žvalgyba plika akimi ir naudojant fotoaparata, artilerijos įsišaudymo stebėjimas, artilerijos taikinių žvalgyba, pėstininkų palyda mūšyje, antžeminių taikinių puolimas ir ryšio palaikymas tarp mūšyje dalyvaujančių pajėgų¹⁴⁶.

Pažymėtina, kad šio statuto nuostatos buvo glaudžiai susijusios su anksčiau aptarto *Artilerijos ir aviacijos bendradarbiavimo statuto* nuostatomis, tik čia kur kas smulkiau reglamentuoti techniniai aviacijos žvalgų veiksmai, naudojamos priemonės ir būdai, įtraukti aviacijos vienetų vadų, lėktuvo įgulos ir viso personalo uždaviniai, žvalgomosios aviacijos kovos veiksmai ir veiksmai sąveikaujant su kitomis sausumos pajėgų rūšimis (pėstininkų, kavalerijos, šarvuotosios kovos technikos dalimis).

Reikia paminėti, kad 1935 m. įgyvendinant bendrą Lietuvos kariuomenės modernizacijos planą karo aviacijos struktūroje taip pat buvo padaryta reikšmingų pakeitimų – visos eskadrilės sujungtos į žvalgybos, naikintuvų ir bombonešių grupes¹⁴⁷. Po šių struktūrinių pokyčių prasiidėjo ir atitinkamų normatyvinių dokumentų rengimas.

Apibendrinant pasakytina, kad Lietuvos kariuomenės aviacijos pajėgos ilgą laiką neturėjo atskirų standartizuotų kovos statutų, tik 1937 m. išleistas statutas reglamentavo naikintuvų veiksmus mūšyje. Jų paskirtis, uždaviniai ir kovos ypatumai taip pat buvo apibrėžti 1936 m. *Priešlėktuvinės apsaugos oro sekėjų tarnybos statute*. 1939 m. pasirodžiusiame statute buvo standartizuoti aviacijos pajėgų žvalgybos specifiniai veiksmai. Iš jie

¹⁴⁴ *Ten pat*, p. 21–22.

¹⁴⁵ *Žvalgomosios aviacijos statutas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1939, p. 5–6.

¹⁴⁶ *Ten pat*, p. 12.

¹⁴⁷ A. Gamziukas, *Aviacija Lietuvoje 1919–1940*, Kaunas, 1993, p. 9–10.

jau buvo reglamentuoti 1937 m. statute, kurio normos skirtos artilerijos ir aviacijos pajėgų sąveikai detalizuoti, taip pat aviacijos veiksmams mūšyje buvo reglamentuoti ir 4-ojo dešimtmečio antrosios pusės pėstininkų ir kavalerijos statute. Nors 1929 m. ir planuota parengti išskirtinai aviacijos pajėgoms skirtus statutus, sumanymas įgyvendintas nebuvo. 1935 m. naujų statutų rengimo plane, be jau aptartų aviacijos pajėgų standartizuotų normų dokumentų, dar buvo numatyta parengti bombonešių kovos statutą, bet šis darbas taip ir liko nebaigtas.

Priešlėktuvinės gynybos statusas

Priešlėktuvinės apsaugos rinktinė Lietuvos kariuomenėje tuo metu buvo naujas struktūrinis vienetas, įkurtas 1935 m. Kauno miestui ir svarbiausiems Lietuvos kariniams objektams – Linkaičių ginklų dirbtuvėms ir Tryškių ginklų sandėliams – saugoti nuo oro antpuolių¹⁴⁸. Jai 1936 m. buvo išleistas standartizuotų normų dokumentas *Priešlėktuvinės apsaugos oro sekėjų tarnybos statusas*, kuris, kaip pažymėta preambulėje, buvo skirtas priešlėktuvinės gynybos kariams vadovautis ir juos mokyti¹⁴⁹. Statute deklaruojamas priešlėktuvinės apsaugos tikslas – vykdyti oro erdvės gynybą nuo priešo oro žvalgybos, oro antpuolių ir taip remti savo pajėgas karinių operacijų metu, taip pat ne kovos rajonuose vykdyti oro erdvės gynybą ir taip saugoti gyventojų gyvybę ir turtą. Buvo numatytos ir oro erdvės gynybos pagal veiklos būdą priemonės – įspėjamosios, aktyviosios ir pasyviosios. Pirmąsias naudojo stebėtojų ir pavojaus signalų perdavimo tarnyba. Aktyviosios priemonės buvo naikintuvai, zenitinė artilerija, zenitiniai kulkosvaidžiai, lauko sunkieji ir lengvieji kulkosvaidžiai, šautuvai, pagalbinės priemonės – prožektoriai, garsagaudžiai ir balionų užtvaros. Visos jos buvo skirtos tiesioginei kovai su priešo aviacijos pajėgomis. O trukdyti priešo aviacijos pajėgoms veikti, didinti savo pajėgų išgyvenamumą ir šalinti puolimo padarinius turėjo padėti pasyviosios priemonės: maskavimas, slėptuvės, priešcheminės ir priešgaisrinės apsaugos priemonės. Kiekviena iš jų statute buvo apibūdinta, aprašytas jos naudojimo bū-

¹⁴⁸ E. Vaidotas, Priešlėktuvinės apsaugos rinktinė 1935–1940 m., *Karo archyvas*, 2010, t. XXV, p. 223.

¹⁴⁹ *Priešlėktuvinės apsaugos oro sekėjų tarnybos statusas*, Kariuomenės štabo Spaudos ir švietimo skyrius, Kaunas, 1936, p. 3.

das. Tarkime, tie patys naikintuvai, kaip statute nurodyta, naudotini oro mūšyje, t. y. jų paskirtis tokia pat kaip ir aviacijos pajėgų sudėtyje veikiančių. Naikintuvai, gindami oro erdvę, turėjo sąveikauti su zenitinės artilerijos ir kitais padaliniais, kurių tikslas – oro taikinių naikinimas arba atgrasymas, kuris priverčia priešo lėktuvus keisti kryptį ar atstumą. Pagalbinės priemonės turėjo padėti prieš tai išvardintiems padaliniais veikti naktį, o oro balionai – trukdyti priešo lėktuvų skrydžiams virš svarbių objektų¹⁵⁰.

Reglamentuojant pasyviąsias apsaugos priemones, nemažai dėmesio skiriama išgyvenamumą didinančiai priemonei – maskavimui. Dokumente maskuotės tikslas suformuluotas taip – suklaidinti priešo lakūnus pakeičiant ar paslepiant ginamo objekto bendrą vaizdą, įrengiant fiktyvius klaidinančius objektus. Tai leista daryti naudojant tokius reglamentuotus maskavimo būdus: gamtinį, kuriuo buvo galima prisitaikyti prie vietos ypatumų, techninį (augalinį, dekoracinį, dažomąjį, dūminį, šviesos), kuriuo įmanoma panaikinti tikruosius objekto kontūrus arba jį paslėpti¹⁵¹. Kitos išgyvenamumo didinimo priemonės, susijusios su priešchemine ir priešgaisrine apsauga, statute taip pat buvo reglamentuotos ir apibūdintos, taip pat kaip sekimo punktų funkcijos ir uždaviniai, personalo veikla. Statute buvo pateikta ir techninė informacija, reikalinga personalo sklandžiam darbui užtikrinti, pvz., atstumams nustatyti, objektams identifikuoti, negarsiniams signalams perduoti ir pan.

IŠVADOS

Visų Lietuvos kariuomenei skirtų statutų atnaujinimo, rengimo ir nuostatų kontrolės prerogatyva priklausė Vyriausiojo štabo viršininkui (vėliau – kariuomenės vadui), o siūlyti rengti naują standartizuotą normų dokumentą galėjo visi dalinių vadai. Ši tvarka įsigalėjo nuo 1928 m., parengus ir patvirtinus oficialias kariuomenės statutų rengimo taisykles.

Dauguma paskirtų atsakingais už naujų statutų rengimą karininkų buvo kompetentingi savo srities specialistai, ilgai tarnavę Lietuvos kariuomenėje, praktiškai susipažinę su Vakarų Europos valstybių karo mokslo naujovėmis. Matyti, kad Lietuvos kariuomenės kovos statuteuose

¹⁵⁰ *Ten pat*, p. 5–9.

¹⁵¹ *Ten pat*, p. 10–11.

buvo pritaikytos Prancūzijos, Belgijos, Čekoslovakijos, D. Britanijos ir Italijos karybos žinios ir patirtis.

XX a. 3-iajame dešimtmetyje parengti pagrindiniai Lietuvos kariuomenės kovos statutai galiojo iki 4-ojo dešimtmečio vidurio arba XX a. antrosios pusės. Nors 1929 m. planuota peržiūrėti galiojančius ir parengti trūkstamus kovos statusus, apsiribota išleidžiant tuometinių kovos statutų redakcijas, kuriose visiškai nieko nebuvo pakeista. Tai verčia šiek tiek patikslinti istoriografijoje susiformavusią nuostatą, kad 1929–1934 m., t. y. Vyriausiojo štabo viršininko gen. ltn. Petro Kubiliūno vadovavimo kariuomenei laikotarpiu, buvo išleista nemažai statutų, nes naujų pagrindinių standartizuotų kovos normų dokumentų tuo metu nebuvo parengta. Daugiau iniciatyvos parodyta tik rengiant pėstininkams, kaip pagrindinei sausumos pajėgų rūšiai, skirtus dokumentus, o kitoms pajėgoms numatyti norminiai leidiniai buvo leidžiami fragmentiškai. Taip pėstininkams skirti kovos statutai buvo pagrindiniai dokumentai, apibrėžiantys visų ginkluotųjų pajėgų veiksmus mūšyje.

Progresyvus proveržis statutų rengimo ir skelbimo srityje pastebimas tik 4-ojo dešimtmečio viduryje. Tuo metu buvo parengtos naujos, pažangios kovos statutų redakcijos. Procesą paskatino kariuomenės vadovybės sudėties pokyčiai – jos viršūnėje atsidūręs gen. št. plk. ltn. Stasys Raštikis, pradėtos vykdyti kariuomenės modernizavimo reformos, kurių viena iš sudedamųjų dalių buvo esamų statutų atnaujinimas ir naujų rengimas, atsižvelgiant į struktūrinius pajėgų ir karybos inovatyvius pokyčius.

Lietuvos kariuomenės kovos statutuose buvo nurodyti principai, kuriais grindžiami efektyvių pajėgų kovos veiksmai: taktinė žvalgyba, visų pajėgų sąveika, veiksmų sparta ir netikėtumas, judri kova, ugnies galia ir manevras, tikslus ugnies valdymas, kovos veiksmų pobūdžio keitimo geba, išgyvenamumo didinimo priemonės, tikslinis vadovavimas ir pasuktinis, bet svarbiausias – kovos dvasia. Tai turėjo užtikrinti karinių operacijų sėkmę ir būti nuolat ir nuosekliai taikomi.

Įteikta 2017 m. spalio 10 d.

LES MANUELS DES OPÉRATIONS DE L'ARMÉE LITUANIENNE DANS LES ANNÉES 20 ET 30 DU XXE SIÈCLE

Lina KASPARAITĖ-BALAIŠĖ
Université Vytautas le Grand

Dans les années 20 et 30 du XXe siècle, l'objectif de la préparation au combat de l'armée lituanienne était de former les forces à la défense de l'État afin qu'elles soient capables d'interagir efficacement en conditions de guerre et d'effectuer des combats. Une formation efficace et standardisée des forces devait être garantie avec des documents de normes de combat standardisées : les manuels des opérations. Les premiers manuels des opérations ont été publiés pour l'armée lituanienne lors des luttes de l'Indépendance, puis ils ont été corrigés, complétés et mis à jour. La préparation organisée de ces publications a commencé dès 1928, après l'élaboration et l'approbation des règles officielles de préparation des manuels des opérations de l'armée. Des officiers compétents, occupant des postes élevés et dont la majorité avaient directement eu connaissance des théories de la science de la guerre des pays d'Europe occidentale et pouvaient les adapter en Lituanie, ont été désignés comme rédacteurs des manuels des opérations. De cette façon, les connaissances militaires de la France, de la Belgique, de la Tchécoslovaquie, de la Grande-Bretagne et de l'Italie ont été adaptées dans les manuels des opérations de l'armée lituanienne.

Il a été essayé de mettre à jour les manuels en 1929, mais la plupart des documents à l'époque ont seulement été réédités sans rien corriger. La dynamique de publication des manuels des opérations est visible exclusivement pour les forces d'infanterie en tant que principales unités de combat, tandis que les documents destinés aux autres forces étaient publiés de manière parcellaire. De même, les publications des normes de combat standardisées pour les forces d'infanterie étaient les principaux documents qui définissaient les actions de toutes les forces armées lors de combats.

À partir de 1935, une élaboration et une publication systématiques ont eu lieu dans le domaine de la mise à jour des manuels des opérations de l'armée lituanienne. Les manuels des opérations pour les forces d'infanterie ont été alors mis à jour et de tout nouveaux ont été élaborés : des documents réglementant les actions de l'artillerie, de la cavalerie, des forces aériennes et de la défense anti-aérienne. Il s'agissait d'un processus global de réformes de modernisation de l'armée lituanienne.

Dans les manuels des opérations de l'armée lituanienne, les actions de combat efficaces des forces étaient exprimées essentiellement par les principes suivants : la reconnaissance tactique, l'interaction entre toutes les forces, la rapidité et l'imprévisibilité des actions, le combat mobile, la puissance de feu et la manœuvre, le contrôle précis du feu, la capacité à modifier la nature des actions de combat, les actions pour accroître la capacité de survie, un commandement ciblé, et le dernier principe, mais le plus important : l'esprit de combat. Ce dernier principe, qui s'appuyait sur une motivation au combat élevée des militaires permettant de surmonter toutes les épreuves et de vaincre l'ennemi, était le fondement de tous les autres principes. Tous ces principes étaient la base qui devait garantir la réussite des opérations militaires et devait être appliquée en permanence à toutes les étapes, de manière cohérente et systématique.

WAR STATUTES ON THE LITHUANIAN ARMY IN THE 1920S AND 1930s

Lina KASPARAITĖ-BALAIŠĖ
Vytautas Magnus University

In the 1920s and 1930s, the aim of the combat training provided to the Lithuanian Army was to prepare the forces for armed defence of the state so that they could effectively interact under the conditions of war and carry out combat actions. Standardized combat normative documents – statutes – were required to provide effective and standardized training of the forces. The first war statutes were issued when the Lithuanian Army participated in the battles for independence, and when the battles came to an end these statutes were amended, supplemented and updated. The systematic preparation of publication of the statutes began in 1928 when the official rules for preparation of the statutes of the Army were approved. Most often high-ranking and competent officers who were directly acquainted with the Western-European military science theories and who could adapt them in Lithuania were nominated as responsible compilers of the war statutes. Thus, in the war statutes prepared for the Lithuanian Army, French, Belgian, Czechoslovakian, British and Italian warfare knowledge was used.

Some efforts to revise the existing statutes were made in 1929, but most of the publications were newly issued without any changes. In the sphere of publication of the war statutes, any dynamics were related exceptionally to the forces of the infantry as the main combat units, while documents devoted to other forces were only occasionally published. Also, the standardized combat publications for infantry forces were the main documents defining the actions of all the armed forces during a battle.

Since 1935, regular preparation and publishing were carried out in order to update the statutes of the Lithuanian Army. At that time, the combat statutes were renewed for the infantry forces, and new publications regulating the activities of the artillery, the cavalry, military aviation and anti-aircraft defence forces in battle were issued.

According to the war statutes of the Lithuanian Army, effective combat actions were mainly based on the following preconditions: tactical intelligence, interaction of all forces, speed and unexpectedness of action, mobile combat, fire power and maneuver, precise fire control, ability to change the nature of combat

actions, actions to increase survival, and the last but the most important – the combat spirit.

The combat spirit based on the high motivation of the soldiers enabling them to overcome all challengers and defeat the enemy was the cornerstone for the other principles that might have ensured the success of military operations and had to be applied continuously, consistently and systematically at all stages of the operations.